

Patrimoniul material și imaterial arădean

Cuvânt înainte

Identificarea patrimoniului material și imaterial reprezintă un demers extrem de necesar în condițiile societății contemporane, tot mai tributară efectelor globalizării și alienării identitare. Iată de ce „Catalogul patrimoniului material și imaterial arădean” este o lucrare îndelung așteptată, care vine să promoveze valorile perene – materiale și imateriale, deopotrivă – pe care le găsim într-una dintre cele mai diversificate zone etnografice ale țării: județul Arad. Aici, în Câmpia de Vest, pe malurile Mureșului, ale Crișurilor, pe culmile Codrului-Moma, pe plaiurile Zărandului, pe Dealurile Lipovei, în mirifica Podgorie – străjuită, de-o parte și de alta, de falnicele cetăți ale Șiriei și Șoimoșului – sau prin pădurile de fag ale Banatului mureșan au trăit, de-a lungul vremurilor, populații reprezentative pentru întregul spațiu

al Europei Centrale. Toți au produs valori materiale și imateriale care au rămas în mentalul colectiv, pe care autorii prezentei lucrări le aduc în fața dumneavoastră. Unele dintre aceste piese de tezaur sunt cât se poate de cunoscute, deoarece pâinea pecicană sau salamul nădlăcan reprezintă bunătăți culinare pe deplin accesibile și astăzi, în orice magazin de profil, cu adaosul lingvistic că locul de proveniență s-a transformat, cu timpul, în particulă de nobilitate. Astfel, nu mai spunem „pită *de la Pecica*” sau „salam *de la Nădlac*”, ci „pită **de Pecica**” și „salam **de Nădlac**”...

Alte valori ale tezaurului material și imaterial arădean sunt mai puțin cunoscute publicului larg, fapt ce justifică cu atât mai mult necesitatea editorială a catalogului de față. „Tripticul lui Feszty” va fi repus la dispoziția publicului larg în viitorul apropiat, dar generația tânără nu știe prea multe

despre existența acestei capodopere. Nici istoria Hanului „Crucea Albă” nu este prea cunoscută, după cum la fel de puțin cunoscute sunt și „Drumul Sării” și salba de cetății, castre și mănăstiri care se înșiruie de-a lungul acestuia. Nu cunoaștem prea multe județe care să beneficieze de atâtea zone și sub-zone etnografice, de o atât de mare varietate etnică și confesională cum este cazul județului Arad. Așa se explică bogăția acestui tezaur material și imaterial pe care ne străduim să-l patrimonializăm, să-l conservăm și să-l promovăm în cele ce urmează. Este doar un început, deoarece avem permanent în vedere transformarea acestui imens tezaur material și imaterial într-un beneficiu real pentru creșterea calității vieții tuturor cetățenilor județului nostru, prin politici economice, turistice și culturale adecvate.

Justin Cionca
Președinte Consiliul Județean Arad

Rezoluția Marii Uniri

Cel mai important moment al istoriei moderne a României este Marea Unire, proclamată la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918. Marea Unire a fost pregătită la Arad, întâi prin întâlnirea delegaților Guvernului Ungar cu conducerea Consiliului Național Român (13-14 noiembrie 1918), apoi prin convocarea participanților, realizată de avocatul arădean Ioan Suci. Nu în ultimul rând, Rezoluția Marii Uniri, citită la Alba Iulia de Episcopul Iuliu Hossu, a fost redactată la Arad, de către un grup de intelectuali condus de arădeanul Vasile Goldiș. Textul Rezoluției redactate la Arad, care stă la baza formării statului român național și unitar, este următorul:

„Rezoluția Adunării Naționale de la Alba Iulia din 18 noiembrie/ 1 decembrie 1918.

I. Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre.

II. Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului Stat Român, Adunarea Națională proclamă următoarele:

Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din Stat.

Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate tărâmurile vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani la reprezentarea în comune, județe ori parlament.

Desăvârșită libertate de presă, asociere și întrunire, libera propagandă a tuturor gândurilor omenești.

Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființând fidei-comisele și în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin atât cât să poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de o parte promovarea nivelului social, pe de altă parte, potențarea producției.

Muncitorimea industrială i se asigură aceleași drepturi și avantajii, care sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus.

IV. Adunarea Națională dă expresie dorinței sale, ca congresul de pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip, ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici, deopotrivă, iar în viitor să se elimine războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Români adunați în această Adunare Națională salută pe frații lor din Bucovina, scăpați din jugul Monarhiei austro-ungare și uniți cu țara mamă România.

VI. Adunarea Națională salută cu iubire și entuziasm liberarea națiunilor subjugate până aici în Monarhia austro-ungară, anume națiunile: cehoslovacă, austro-germană, iugoslavă, polonă și rutenă și hotărăște ca acest salut al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea Națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români, care în acest război și-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea Națională dă expresiune mulțumirii și admirației sale tuturor Puterilor Aliate, care prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru război au scăpat civilizațiunea de ghiarele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, Adunarea Națională hotărăște instituirea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română oricând și pretutindeni față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile pe care le va afla necesare în interesul națiunii.”

Rezoluțiunea Națională de la Alba Iulia din 18 Noiembrie/1 Decembrie 1918

„Având din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, a în 1918, dreptul și unirea acelor Români și a tuturor țărilor ce aparțin inalienabil al națiunii române la întreaga țară.”

„Având dreptul și unirea acelor Români și a tuturor țărilor ce aparțin inalienabil al națiunii române la întreaga țară.”

„Având dreptul și unirea acelor Români și a tuturor țărilor ce aparțin inalienabil al națiunii române la întreaga țară.”

„Având dreptul și unirea acelor Români și a tuturor țărilor ce aparțin inalienabil al națiunii române la întreaga țară.”

„Având dreptul și unirea acelor Români și a tuturor țărilor ce aparțin inalienabil al națiunii române la întreaga țară.”

„Având dreptul și unirea acelor Români și a tuturor țărilor ce aparțin inalienabil al națiunii române la întreaga țară.”

Filarmonica Arad

În anul 1833 se înființează Conservatorul din Arad, primul conservator de pe teritoriul României și al șaselea din Europa. Acesta atestă rolul extrem de important al muzicii în viața culturală a Aradului, la începutul secolului al XIX-lea. În anul 1913 se finalizează construcția clădirii Palatului Cultural din Arad, actual sediu al Filarmonicii de Stat Arad, proiect grandios al arhitectului arădean Ludovic Szántay. În anul 1948 se constituie Filarmonica de Stat din Arad. În scurt timp, Orchestrei Simfonice i se alătură un Cor Academic și o formație de muzică populară. Astăzi, Filarmonica din Arad este una dintre puținele din România care dispune și de un cor mixt academic.

Ziarul Românul

Românul a fost un ziar din Arad, înființat de reprezentanții Partidului Național Român din Ungaria și Transilvania, în anul 1911. Ziarul a fost principalul instrument intelectual de luptă a românilor transilvăneni, pentru unirea cu Regatul României. În manifestul publicației se stipula: „Am înființat și vom susține acest ziar ca organ al Partidului Național Român din patrie și al comitetului său central executiv. Ar însemna o neputință morală, ca Partidul Național Român să nu-și aibă organul său de publicitate, chemat să reprezinte și să servească activitatea și intențiile comitetului executiv întru conducerea politicii acestui partid. Nu va să zică acest organ o întreprindere de concurență față de ziarele românești existente, sau cari se vor mai înființa, ci mai vărtos „Românul” va avea datoria a închegea relațiile de împrumutată încredere și sprijinire între toate organele românești de publicitate, cari servesc cu sinceritate interesele partidului național, identice cu interesele politice ale națiunii române din Ungaria și Transilvania.” Comisia care coordona, supraveghea și conducea ziarul a fost compusă din: Teodor Mihali, Vasile Lucaciu, Alexandru Vaida-Voevod, Iuliu Maniu, Aurel Vlad, Ștefan Cicio Pop, Ioan Suci, Vasile Goldiș, Iustin Marșieu, Cornel Iancu, Romul Veliciu, Aurel Lazăr și Valeriu Moldovan.

Ziarul Tribuna

Tribuna este un ziar politic fondat la Sibiu în 14/27 aprilie 1884 de către arădeanul Ioan Slavici. Mai târziu redacția s-a mutat la Arad. Ziarul a avut un important rol în viața politică și culturală a Transilvaniei și a militat pentru unitatea politică a românilor prin cultură. Din ianuarie 1904 ziarul Tribuna Poporului din Arad începe să apară sub denumirea Tribuna, continuând să apară sub această denumire până la sfârșitul lui februarie 1912. În redacția ziarului a lucrat și George Coșbuc. Printre colaboratori s-au numărat I.L. Caragiale, Gheorghe Bogdan-Duică, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu. În paginile Tribunei, numit în acea vreme „centru de lucrare literară”, au fost publicate culegeri din folclorul transilvănean, lucrări ale unor autori români cunoscuți.

Patrimoniul Sabin Drăgoi

Arădeanul Sabin Drăgoi (1894-1968), născut în satul Seliște, a fost unul dintre cei mai importanți compozitori și folcloriști români. În anul 1922 obține Premiul II la concursul de creație Enescu și termină studiile la Conservatorul de Stat din Praga. În 1928 are loc premiera operei „Năpasta”, după piesa lui I. L. Caragiale, fapt care îl consacră definitiv pe compozitor. Primește Premiul pentru cea mai bună operă scrisă de un român, acordat de Consiliul de administrație al Operei Române din București. A compus operele Năpasta, Horia, Păcală, Kir Ianulea, Constantin Brâncoveanu, respectiv lucrările simfonice Petrece-re populară, Divertisment rustic, Divertisment sacru (1929/1933), Rapsodia bănățeană, Concert pentru pian și orchestră. A fost director al Operei Române din Cluj-Timișoara (1940-1944), director (1942-1944) la Conservatorul și Institutul de Artă din Cluj-Timișoara. În anul 2018, la Atheneul Român a fost prezentată Integrala Sabin Drăgoi.

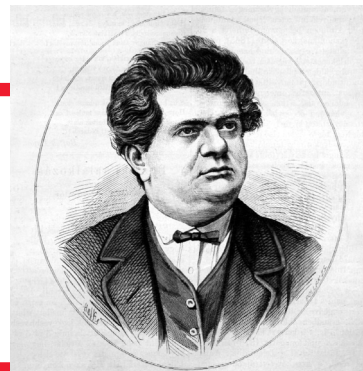
Patrimoniul Szántay Lajos

Arhitectul Szántay Lajos (1872-1961) a conferit, prin munca sa, personalitate orașului de pe Mureș. A fost principalul reprezentant al stilului Secession, a proiectat 72 de clădiri în zona centrală a Aradului, fiind cel mai prolific arhitect care și-a pus amprenta asupra aspectului orașului. A fost promotor al unei arhitecturi monumentale, elegant proporționate, care amintește de grandoearea imperială. Printre lucrările sale cele mai importante sunt Biserica Roșie (1904-1906), Palatul Kohn (1906), Sediul Băncii Arad Cenad, azi Palatul Băncii Naționale (1909), Palatul Szántay (1905-1912), Gara Arad (1910), Palatul Lloyd (1910-1911), Palatul Cultural (1911-1913), Palatul Bohuş (1911-1913).

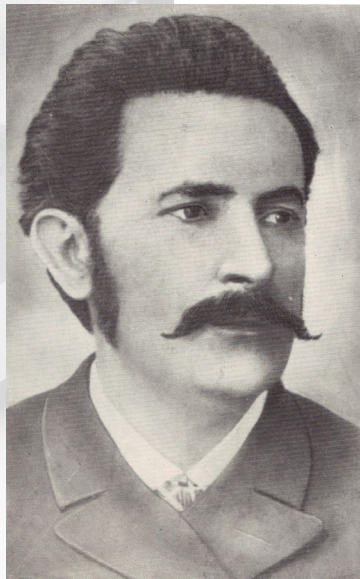
Patrimoniul Csiky Gergely

Născut la Pâncota, Csiky Gergely (1842-1891) a fost unul dintre cei mai importanți dramaturgi maghiari. În piesele sale a evocat societatea maghiară din vremea sa. S-a inspirat din dramaturgia franceză (Émile Augier, Victorien Sardou, Alexandre Dumas fiul). Astăzi Teatrul Maghiar de Stat din Timișoara și grupul școlar maghiar din Arad îi poartă numele. Cu piesa „Az ellenállhatatlan” (Irezistibilul) a câștigat premiul Academiei Maghiare de Științe. Traducerile sale din Sophocles și Plautus sunt considerate până astăzi cele mai reușite traduceri ale unor clasici, în literatura maghiară. Biblioteca Județeană A.D. Xenopol Arad deține cea mai mare colecție de manuscrise ale lui Csiky Gergely, unul din cei mai cunoscuți dramaturgi de limbă maghiară. Cele 126 de documente reprezintă creația lui Csiky, piese de teatru în diverse variante precum și alte scrieri literare.

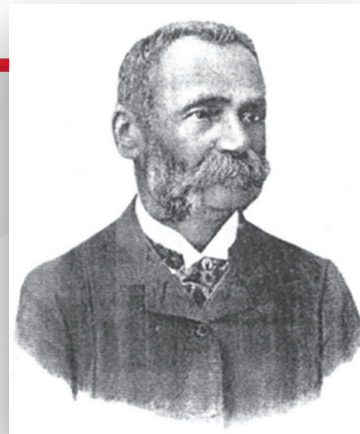
Patrimoniul Ioan Slavici

Născut la Șiria, în județul Arad, Ioan Slavici (1848-1925) a fost unul dintre cei mai importanți scriitori și jurnaliști români, membru corespondent (din 1882) al Academiei Române. Opera sa literară redă atmosfera satului ardelean. La îndemnul lui Mihai Eminescu, a debutat cu comedia „Fata de birău”, în anul 1871. Printre cele mai importante scrieri literare ale lui Ioan Slavici se numără romanul „Mara”, nuvelele „Moara cu noroc” și „Pădureanca”. Toate trei au fost și ecranizate. Personajul „Lică Sămădău” este probabil una dintre cele mai puternice caractere din literatura populară românească. Ioan Slavici a fost coleg de redacție cu Mihai Eminescu și I.L. Caragiale. A fondat ziarul „Tribuna”, din Sibiu. Din cauza publicisticii sale a fost închis de cinci ori, atât în Austro-Ungaria, ca presupus naționalist român, cât și în România, ca presupus spion austro-ungar. Istoricul Lucian Boia a constatat cu referire la Slavici că „dacă la scriitori precum Rebreanu sau Sadoveanu se constată un ușor deficit de caracter, necazurile lui Slavici se trag, s-ar putea spune, dintr-un surplus de caracter.” Astăzi, în comuna Șiria, funcționează un Muzeu Ioan Slavici, iar teatrul din Arad poartă numele marelui scriitor.

Patrimoniul Czárán Gyula

Născut la Șepreuş, în județul Arad, Czárán Gyula (1847-1906), avocat și speolog, a descoperit mai multe cascade și peșteri în Munții Bihorului: Cetățile Ponorului, peștera Meziad, cheile Revei. A amenajat pe cheltuiala sa traseele acestor locuri. A contribuit cu ghiduri pentru a ajunge la 20 de peșteri. A avut un rol deosebit în punerea în valoare a stațiunii Moneasa, din județul Arad, unde este și înhumat.

Patrimoniul Ștefan Augustin Doinaș

Născut la Cherechiu (astăzi Caporal Alexa), în județul Arad, Ștefan Augustin Doinaș (1922-2002) a fost unul dintre cei mai apreciați poeți ai generației sale, eseist, traducător, deținut politic, academician și politician. Cel mai cunoscut poem al său, unul dintre cele mai frumoase scrise vreodată în limba română, este „Mistrețul cu colți de argint”. Activitatea sa literară acoperă toate genurile, meritele sale culturale și literare i-au fost recunoscute, poetul devenind academician în anul 1992. Din 1969 începe să lucreze în redacția revistei Secolul XX (al cărei redactor-șef va deveni în 1992). A fost, în ultimul

deceniu al vieții, directorul revistei Secolul XX, apoi președintele fundației cu același nume, care s-a transformat în Secolul 21. A publicat 16 volume de poezie, șase volume de critică și esestică literară, trei cărți de literatură pentru copii, un volum de proză și un volum de teatru, este prezent în opt antologii. A tradus din marii poeți ai lumii, începând cu Faust de Goethe și continuând cu poemele lui Hölderlin, Stephane Mallarmé, Gotfried Benn și Paul Valéry. A mai tradus și din Giovanni Papini, Gerhart Hauptmann, Jorge Guillen, Ruben Dario, Gottfried Benn, Wolf Aichelburg, Martin Buber, Boris Lavreniov. Începând din anul 2015, la Arad există un festival anual național de literatură „Ștefan Augustin Doinaș”.

Ștefan Hell

Cercetătorul Ștefan Walter Hell (n. 23 decembrie 1962, la Sântana, jud. Arad) este singurul laureat cu Premiul Nobel al Aradului! Este director în Institutul Max Planck de Chimie Biofizică din Göttingen, Germania. În anul 2014 a primit Premiul Nobel pentru Chimie, împreună cu Eric Betzig și William E. Moerner, „pentru dezvoltarea microscopiei fluorescente cu super-rezoluție”. Hell este membru de onoare al Academiei Române din 2012. Școala din orașul său natal a primit numele său. A primit 23 de importante distincții internaționale, printre care și Ordinul Național „Steaua României” în grad de Mare Cruce și Ordinul de Merit al Republicii Federale Germania în grad de Mare Cruce.

Patrimoniul Sever Frențiu

Sever Frențiu (1931-1997) și-a trăit cea mai mare parte a vieții la Arad, unde a și trecut la cele veșnice. A fost președinte al Filialei Uniunii Artiștilor Plastici din Arad, între 1958-1970. A fost unul dintre cei mai apreciați pictori și scenografi români ai perioadei sale. De numele său se leagă realizarea vitraliilor din Palatul Administrativ din Arad și pentru „Sala Corvinilor” din Palatul Cotroceni. În anul 1994 devine Maestru Venerabil al Lojii Nomine, iar în anul 1995 este ales Mare Maestru al Marii Loji Naționale din România. În 1996, realizează împreună cu Vladimir Boantă unirea lojilor masonice din România.

Patrimoniul Emil Vitroel

S-a născut la Cermei. Emil Vitroel (1929-2001), sculptor, coautor al Monumentului Eroilor de la Păuliș (1974), a fost președinte al Filialei din Arad a Uniunii Artiștilor Plastici timp de mai multe decenii. A fost discipolul sculptorului român de renume mondială, Soós József, pe care l-a considerat mentorul său până la sfârșitul vieții. A absolvit Academia de Arte Plastice de la București, cu calificativ maxim. S-a stabilit la Arad împreună cu alți trei artiști din generația sa, cu ambiția declarată de a transforma orașul într-un centru al artelor plastice, un veritabil oraș cultural. În viața artistică a Aradului, Emil Vitroel a intrat în 1956, prin busturile de factură realistă, ale lui Vasile Alecsandri, Ion Luca Caragiale, Friedrich Schiller și Maxim Gorki, expuse în holul Teatrului Clasic „Ioan Slavici”.

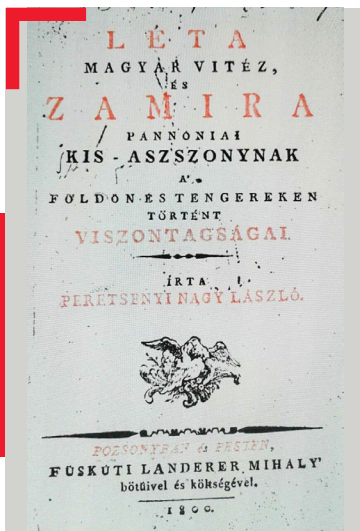
Jávor Pál

Singurul actor arădean care a ajuns la Hollywood este Jávor Pál (1902-1959). A jucat în peste 70 de filme. În anii 1950 și 1951 a jucat în Statele Unite, la Hollywood. Cariera sa a început în anul 1918, după ce a lucrat ca reporter începător pentru ziarul arădean Aradi Hírlap. A emigrat în Danemarca, pentru a putea juca în filmele daneze pe care le idolatriza și le văzuse la cinematografele arădene. A ajuns doar până la Budapesta, a rămas în capitala Ungariei și a devenit, în scurt timp, unul dintre cei mai iubiți actori maghiari. A jucat în ultimul film mut din Ungaria și în primul film cu sonor. Până astăzi este considerat cel mai popular actor maghiar din toate timpurile, prima vedetă de cinema din Ungaria.

Patrimoniul Perecsényi

Perecsényi Nagy László (1771 – Ineu, iunie 1827) este considerat unul dintre primii scriitori arădeni, după unele surse chiar primul. Publică poezii începând cu anul 1798, în limbile latină și maghiară, în Magyar Kurir (Curierul Maghiar). Notar la Galșa, iar din 7 mai 1803 mutat la Almaș, a fost printre cei mai prolifici scriitori maghiari ai începutului sec. XIX. La data de 7 octombrie primește ediția tipărită a cărții sale, „Orodias”, constând în special din elegii în limba latină dedicate conducătorilor Aradului. În anul 1805 începe strângerea de fonduri pentru monografia Aradului. Moare retras, discret. Presa locală află și relatează despre decesul său în luna decembrie, la jumătate de an de la moarte.

Sidney Carton

Rozsnyai Kálmán van der Hoschke (1872-1948), născut la Arad, a fost un actor, ziarist, cunoscut în lumea largă mai ales pentru că a fost asistentul personal al lui Oscar Wilde. A fost actor la Arad, Londra, Budapesta și alte orașe europene, și ziarist la „Aradi Alföld”. În perioada când juca la Londra, cu numele de scenă Sydney Carton, a fost remarcat de Oscar Wilde, care l-a angajat ca asistent personal. La vârsta de 33 de ani, în anul 1905, la Budapesta, s-a însurat cu Prielle Kornélia, în vârstă de 79 de ani, fosta logodnică a poetului național maghiar Petőfi Sándor. Mi-reasa a supraviețuit doar câteva zile nunții. A deținut cea mai consistentă colecție de documente referitoare la

viața poetului maghiar Ady Endre, pe care a vândut-o în anul 1942 orașului Oradea. Potrivit unei anecdote despre viața lui Rozsnyai, se spune că acesta a vizitat și atelierul celebrului sculptor francez Auguste Rodin, care după această întâlnire a refuzat să mai discute vreodată cu vreun maghiar, întrucât într-o clipă de neatenție a sculptorului, Rozsnyai ar fi rupt și furat o bucată din mâna unei statui în lucru. În colecția personală a aventurierului notoriu s-a regăsit această parte de sculptură, până la moartea lui Rozsnyai. Și al doilea mariaj al lui Rozsnyai a fost la fel de aventuros. S-a însurat cu scriitoarea Dapsy Gizella, a cărei familie a renegat-o și a blestemat-o, din cauza căsniciei.

Patrimoniul Munkácsy Mihály

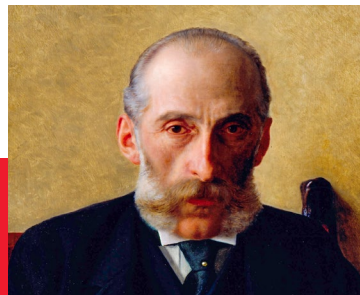
Munkácsy Mihály (1844-1900) a fost unul dintre artiștii plastici de geniu ai Europei sfârșitului de secol XIX. În prima parte a vieții sale, Munkácsy a trăit și a învățat la Arad, din anul 1858. Aici a muncit și ca ucenic de tâmplar. Din ianuarie 1862 ia lecții de pictură la Arad și Buziaș, de la același profesor (pictorul Szamosy Elek) care i-a mai predat în orașul Gyula. Pe frontonul Școlii Pedagogice din centrul orașului, o plachetă mărturisește trecerea sa prin această

instituție de învățământ. Munkácsy a petrecut câțiva ani la Arad, unii dintre cei mai grei ai vieții sale, după cum avea să mărturisească. „S-a întâmplat ca șase luni să nu am parte niciodată de o masă caldă”, relatează artistul devenit celebru. În artă a urmat direcția realismului, promovată de Gustave Courbet, și a immortalizat pe pânzele sale de mari dimensiuni scene din viața cotidiană grea a satului maghiar. A dobândit celebritate europeană cu lucrarea „Trilogia Isus”. A trăit o viață aventuroasă, s-a stins în vârstă de 56 de ani, din cauza sifilisului. Cea mai importantă distincție artistică a Ungariei îi poartă numele.

Patrimoniul Isidor Kaufmann

Născut la Arad, Isidor Kaufmann (1853-1921) a fost unul dintre celebrii artiști plastici evrei, care și-a dedicat cariera imortalizării episoadelor vieții mozaice, insistând asupra evreilor ortodocși. În 1875 a urmat timp de un an cursurile Landes-Zeichenschule la Budapesta. În 1876 a ajuns la Viena, unde s-a angajat ca ucenic al artistului Joseph Matthäus Aigner. A absolvit Facultatea de Arte Plastice a Academiei din Viena. Cele mai cunoscute opere ale sale, vândute astăzi cu milioane de dolari, înfățișează episoade din viața evreilor polonezi. A fost decorat de împăratul Austro-Ungar, de împăratul german, a câștigat medalia de aur la Expoziția Internațională de la München și medalia de bronz la Expoziția Mondială de la Paris. Majoritatea lucrărilor arădeanului Isidor Kaufmann sunt astăzi expuse la New York sau în colecția unor colecționari privați. La Muzeul de Artă din Arad există doar câteva lucrări ale artistului.

Patrimoniul Ovidiu Maitec

Arădeanul Ovidiu Maitec (1925-2007) a fost un sculptor român, profesor universitar și membru titular al Academiei Române. Unul dintre cei mai apreciați artiști plastici ai vremurilor sale, a avut un număr de 12 expoziții personale, printre altele la Londra, Cambridge, Liverpool, București. Lucrările sale au fost selectate în patru expoziții internaționale, la Anvers, Veneția, Paris și Bilbao. Printre lucrările sale monumentale de for public, care se regăsesc în România, sunt „Minerul” - bronz – Anina, „Meșterul Manole” - piatră – Pitești, „Televiziunea” - bronz – București, Monumentul „Mihai Eminescu” – Cluj, „Coloană și Aripă”- Teatrul Național București, Monumentul „Mihai Eminescu” – Oradea. Din anul 1992, este Cetățean de Onoare al Municipiului Arad. A fost distins cu Ordinul național „Steaua României” în grad de cavaler și Ordinul „Cavaliere al Merito della Repubblica Italiana”. În anul 2019, Muzeul Național de Artă din București a organizat expoziția „#Maitec - Lemn Aur Lumină” Muzeul Național de Artă al României (cu Sultana Maitec, Dana și Stephane Maitec).

Franz Rohr

Franz Rohr, din 1917 Rohr von Denta (1854, Arad -1927, Viena) a fost un înalt ofițer în Armata Comună a Austro-Ungariei, feldmareșal, arădeanul cu cel mai mare grad militar și cea mai importantă poziție, din istorie. S-a născut în Cetatea Aradului, fiu al unui ofițer de carieră. A fost format la Academia Militară Tereziană, din Viena. A avansat progresiv, ajungând să fie mâna dreaptă a împăratului Franz Josef. În Primul Război Mondial a fost comandatul frontului de vest al Armatei Austro-Ungare și a condus operațiuni în teatrele de luptă Graz, Innsbruck, Trento, Bratislava. În februarie 1917 devine comandantul Armatei pe frontul de est și oprește la Mărăști ofensiva româno-rusă. În octombrie, același an, este înnobit. A fost decorat cu Marea Cruce de Merit.

Patrimoniul Balla Frigyes Fülöp

La 5 februarie 1871 s-a născut, la Pecica, pictorul Balla Frigyes Fülöp, considerat unul din cei mai buni portrețiști ai Aradului. Și-a desăvârșit studiile la Academia de Belle Arte de la Viena. A întreprins deplasări de studiu în Italia, în 1891, la Paris, în 1893, la Munchen, în 1905. S-a stabilit definitiv la Arad și a predat la școala de pictură a lui Bohm Pal. S-a specializat în portrete și imagini din viața cotidiană. A încetat din viață la 5 decembrie 1937, la Arad.

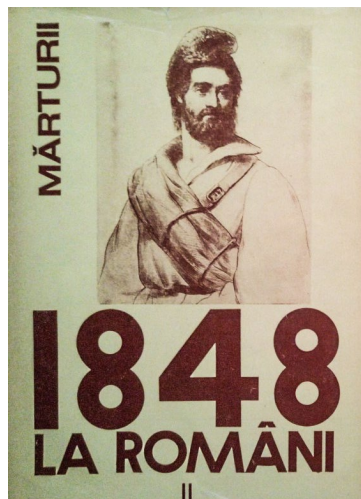

Patrimoniul Cornelia Bodea

Născută în satul Dud, județul Arad, Cornelia Bodea (1916-2010) a fost un istoric și profesor universitar român, cunoscută îndeobște ca asistenta savantului Nicolae Iorga. A fost și asistenta lui Gheorghe I. Brătianu, motiv pentru care a fost persecutată de autoritățile comuniste, în anii de după căderea monarhiei. Între 1972-1974 și 1987-1989 a predat în Statele Unite, în peste 40 de centre universitare. Din anul 1992 a fost membru titular al Academiei Române. A scris importante lucrări științifice, contribuind la bogăția spațiului cultural național: 1937: Cetatea Deznei, monografie; 1999: Folclorul rezistenței anticomuniste, 2 vol.; 1996: România, atlas istorico-geografic; 1982: Transylvania in the

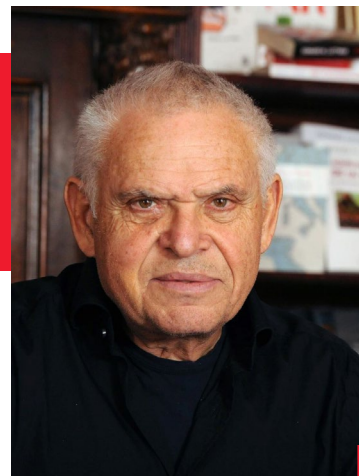

history of the Romanians; 1982: 1848 la Români; 2000: Romanian diaries 1944-1947 Burton Yost Berry; 2002: Treasures of Jewish art: the 1673 illuminated scroll of Esther; 1970: The Romanians' struggle for unification, 1834-1849; 1988: R. W. Seton-Watson și românii: 1906-1920; 1967: Lupta Românilor pentru unitatea națională: 1834-1849; 2001: Moise Nicoară: Gyula (Ungaria) 1784 - București 1861; 2006 Națiunea română: idealuri și realități istorice; 1996: România, atlas istorico-geografic; 2004: Fața secretă a mișcării prepașoptiste române: unitatea națională; 1972: Avram Iancu; 1982: 1848 La Români - o istorie în date și mărturii.

Edward Luttwak

Edward Luttwak (născut în 1942 în Arad) este unul dintre cei mai importanți strategii militari români ai lumii. Politolog și istoric, a fost consilierul militar al președinților americani Jimmy Carter, Ronald Reagan și George Bush. A fost unul dintre strategii războiului american din Golful Persic. A publicat lucrări despre strategie militară, istorie și relații internaționale. A fost vizitat și de Dalai Lama, la casa sa din Maryland (SUA) pentru o consultare cu privire la agresiunea militară a Chinei. În anii 2000, mai multe guverne europene i-au cerut sprijinul pentru detectarea membrilor rețelei teroriste Al Qaida.

Patrimoniul Gheorghe Adoc

În 5 februarie 1974 a fost dezvelit la Istanbul relieful comemorativ din bronz în memoria lui Dimitrie Cantemir, realizat de sculptorul Gheorghe Adoc, originar din Socodor (1926). Bustul lui Mihai Viteazul, executat în bronz și care se află astăzi la Buenos Aires din anul 1993, se impune printr-o armonie generală, sobrietate, avânt și finețe grafică a detaliilor. Gheorghe Adoc face de-a lungul carierei lui artistice o galerie de portrete ale unor personalități importante din istoria și cultura poporului român. Aceste portrete le materializează în medalioane și medalii realizate între anii 1976–1992, unele excepționale precum „Mihai Eminescu” (premiată 1992), „Nicolae Iorga”, „Dimitrie Cantemir”, „George Enescu”, „Constantin Brâncoveanu”. Printre lucrările repre-

zentative pentru Gheorghe Adoc sunt placa omagială (80x60cm) situată la intrarea în „Academia di Romania” din Roma, alcătuită din două busturi de bronz în basorelief pe o placă de alamă, reprezentându-i pe Decebal și pe Traian, busturile lui Mihai Viteazul, Nicolae Bălcescu și Alexandru Ioan Cuza solicitate de Ministerul Afacerilor Externe pentru a fi amplasate în capitalele Argentinei, Chile și respectiv Columbiei. Lucrarea sa cea mai importantă și mai cunoscută este „Statuia Independenței”, din Iași, amplasată în piața cu același nume și dezvelită în anul 1980. Proiectul soților Adoc s-a clasat pe locul întâi la un concurs național în 1975, statuia urmând să comemoreze 100 ani de la proclamarea independenței României (1877). Lucrarea a fost realizată împreună cu soția sa, sculptorița Gabriela Manole-Adoc. În prezent, o stradă din orașul Jimbolia poartă numele sculptorului Gheorghe Adoc.

Gheorghe Șora

Academician, personalitate importantă a vieții culturale arădene contemporane, om de litere și istoriograf, a publicat 22 de volume literare și științifice și peste 170 de articole și studii în publicații prestigioase. Consiliul Local al Municipiului Arad i-a conferit titlul de Cetățean de Onoare al municipiului Arad în anul 2000. Prof. univ dr. Gheorghe Șora a fost biograful omului politic arădean Vasile Goldiș, lucrarea sa monumentală „Vasile Goldiș – o viață de om așa cum a fost” (1993) a fost distinsă cu premiul Academiei Române. Gheorghe Șora s-a bucurat de înaltă recunoaștere a forurilor științifice internaționale, fiind nominalizat ca Om internațional al anului 2000-2001 de Centrul Biografic Internațional din Cambridge, Marea Britanie.

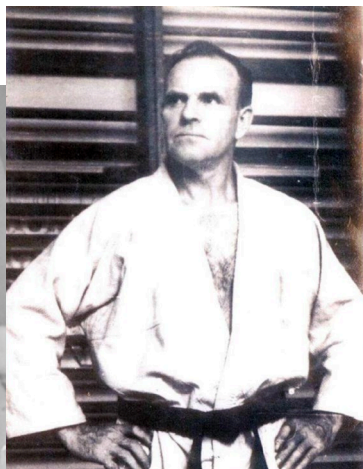
Emilia Eberle

Gertrude Emilia Eberle, născută la Arad, în 1964, este o antrenoare și o fostă gimnastă română de clasă mondială. A fost dublu medaliată cu argint olimpic la Olimpiada de la Moscova, în anul 1980, și câștigătoare a multiple medalii la campionatele europene și mondiale de gimnastică artistică. În prezent este antrenoare de gimnastică la clubul de gimnastică Pozsar's Gymnastics Academy (aparținând lui Geza Pozsar, fostul coreograf al echipei de gimnastică artistică a României) din Sacramento, statul american California.

Mihai Botez

Mihai Botez (1922-2011) a fost un gimnast și judoka român, participant la Jocurile Olimpice de vară din 1952, care s-au desfășurat la Helsinki. Este considerat părintele fondator al judoului românesc. Mihai Botez „a adus” în România judo și ju-jitsu, din anul 1946, și a întemeiat primul club de arte marțiale din țara noastră. Se estimează că aproximativ jumătate dintre cluburile de arte marțiale din România sunt create și formate din elevii săi.

Patrimoniul Faludy Károly

La 11 februarie 1872 se naște la Arad actorul Faludy Károly (m. 1974, la vârsta de 101 ani), actor, constructorul unui aparat de zbor biplan. Cu aeroplanul proiectat și construit de el cu mijloace financiare modeste, a efectuat la 15 iunie 1909 primul zbor în Arad, realizând ulterior mai multe demonstrații în Ungaria. În timpul zborului de la Arad suferă o fractură de picior. Faludy a fost inițial ucenic de tinichigiu, iar din 1891 zugrav la un teatru din Ungaria. Din anul 1896 devine actor la Pecs (Ungaria), apoi Kosice, Bratislava (Slovacia), Sopron (Ungaria), Fiume (Italia), Timișoara, Budapesta, Győr, Arad. A înființat un teatru de marionete la Arad, în 1925, inaugurat cu mare succes, cu piesa El Dorado. A murit la Arad, cu o zi înaintea împlinirii vârstei de 102 ani!

Patrimoniul Ștefan Cicio Pop, Vasile Goldiș, Ioan Suciu

Aradul a fost centrul mișcării pentru Marea Unire și crearea statului român modern, în anul 1918. Eforturile intelectualității arădene, grupată în jurul publicației „Românul”, dar și activismul în Parlamentul de la Budapesta al lui Ștefan Cicio Pop, au dus la accelerarea procesului de unire a principatelor române. De la Arad a fost convocată Marea Adunare

Națională de la Alba Iulia, care la 1 decembrie 1918 a proclamat unirea Transilvaniei cu Regatul României. În anul 1990 a fost fondată la Arad una dintre primele universități private din România, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, care prin platforma sa a promovat contribuția esențială a Aradului și a arădenilor la actul istoric al Marii Uniri.

Asboth Oszkár

Asboth Oszkár Dezső Vilmos (1891-1960) s-a născut în localitatea Pâncota, jud. Arad. Este unul dintre inventatorii care au lucrat la primele modele de elicopter din lume, potrivit unor surse chiar inventatorul prototipului elicopterului. A absolvit studiile la Arad și s-a specializat pe construirea de aparate de zbor. A realizat un aparat de zbor fără pilot, pe structura unei motociclete, cu care a realizat mai multe zboruri demonstrative. Aparatul de zbor construit de Asboth la Centrul de Cercetare din Fischamend (Austria) a purtat numele PKZ, format din inițialele primilor piloți militari și ingineri aeronautici ungari. S-a ridicat de la sol, fără personal, în iunie 1918. A durat încă zece ani (9 septembrie 1928) până când primul elicopter al lui Asboth a zburat cu pilot și s-a ridicat la o înălțime de 30-50 m. În anul 1938, Ministerul de Război britanic a cumpărat patentul aparatului de zbor, pentru 875 de lire. Fédération Aéronautique Internationale de Paris l-a distins cu distincția „Paul Tissandier”.

Uzina de Vagoane

Uzina de Vagoane Arad este astăzi divizată în Astra Vagoane Călători și Astra Vagoane Marfă, având acționariat diferit. Astra Vagoane Marfă este cel mai mare producător de vagoane de marfă din România și cel mai mare producător de boghiuri din Europa. Astra Vagoane Călători este cel mai mare producător de vagoane de călători și singurul producător de tramvaie din România, care realizează tramvaiul cu cel mai scăzut consum de energie din lume, Imperio. Uzina de Vagoane din care s-au desprins cele două companii a fost fondată în anul 1891, sub denumirea de Fabrica de Vagoane și Motoare „Johann Weitzer”, prima fabrică de locomotive cu abur, pentru ecartament normal, din Transilvania. În anul 1896, aici

s-a produs prima locomotivă cu abur „seria 377”, după proiectul seriei MAV – 377 al fabricii de locomotive din Budapesta, destinată trenurilor de călători și marfă pe linii secundare. Între anii 1896 și 1922, la Arad, s-au construit 125 de locomotive, din care astăzi nu se mai păstrează nici un exemplar, toate fiind casate în perioada interbelică. Din anul 1920, fabrica s-a profilat numai pe construcția de vagoane, în 1921 preluând bunurile producătorului de automobile „Marta” din Arad, noua companie primind numele de Uzina de Vagoane Astra Arad. Astra Vagoane Călători și Astra Vagoane Marfă exportă pe cinci continente. Interesant de remarcat este că la Arad s-au fabricat și garniturile de metrou care încă mai circulă la București, dar și trenurile care au transportat publicul la stadioane, la Campionatul Mondial de Fotbal din Brazilia, în anul 2014.

Săgeata Verde

Cel mai vechi tren electric din România și unul dintre primele din lume circulă la Arad din anul 1906, când a legat orașul de zona viticolă din județ. Lungimea liniei este de 58,318 km. Între 1913-1965 aceasta a fost singura cale ferată electrificată de pe teritoriul actual al României. Bazele construirii s-au pus în 1896. Unele dintre vagoanele originale există și astăzi și circulă în cadrul evenimentelor turistice organizate de Consiliul Județean Arad. În localitatea Ghioroc funcționează astăzi un Muzeu al Tramvaiului, dedicat Săgeții Verzi. Se poate vizita cu programare prealabilă.

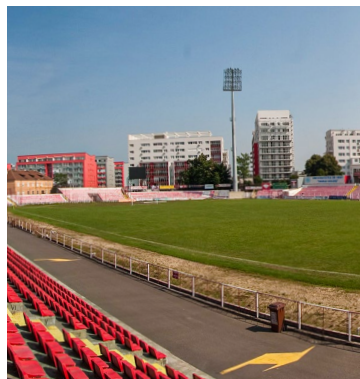
Arădeanca

Înființată în anul 1949, a fost singurul fabricant de păpuși în România comunistă. Probabil că nu există gospodărie în România fără o păpușă fabricată la Arad! Cea mai celebră a fost păpușa Nadia Comăneci, realizată și distribuită în România și peste hotare după „zecele perfect” obținut de gimnastă în 1976, la Montreal. Printre cele mai populare păpuși sunt „păpușa Georgeta”, înaltă de 74 cm, „Ștregarul”, „Negresa”, „Lulica” (prima păpușă romprodusă în România).

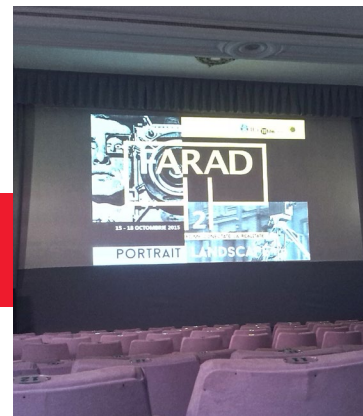
UTA

Unul dintre cele mai iubite cluburi de fotbal din România, UTA, este mândria Aradului! Clubul a fost fondat în anul 1945 de baronul Francisc Neuman, iar potrivit unei legende urbane stadionul a fost o copie la scară mică a arenei Arsenal, din Londra, și culorile clubului sunt alb-roșu, ca ale lui Arsenal. UTA a câștigat de șase ori titlul de Campioană a României și de două ori Cupa României. Anul 1970 este un reper important în istoria clubului, pentru că UTA a eliminat din Cupa Campionilor pe Feyenoord Rotterdam, campioana en-titre a Europei. Este supranumită „Bătrâna Doamnă”, pentru că până la retrogradarea sa din prima ligă a fost echipa cea mai longevivă pe prima scenă a fotbalului românesc. Peste 40 de jucători care au evoluat de-a lungul anilor la UTA au îmbrăcat și tricoul echipei naționale de fotbal a României.

kinema ikon

Este cel mai cunoscut grup de cinematografie experimentală din România și unul dintre cele mai longevive din Europa. A fost inițiat în toamna anului 1970, la Arad, întâi ca un cineclub (cu denumirea „Atelier 16”). Potrivit fondatorului său, George Sabău, „kinema ikon” presupunea producerea unor filme experimentale de către autori exclusiv din afara câmpului cinematografic. Între anii 1970-1989 au fost realizate 62 de filme experimentale de autor. Până la Revoluția Anticomunistă, 16 membri ai grupării „kinema ikon” au fugit peste graniță, ceea ce a determinat interdicția clubului de a participa la evenimente culturale în Occident. După revoluție, gruparea a fost transferată la Muzeul de Artă Arad, cu denumirea „kinema ikon_atelier multimedia”, unde astăzi creează folosindu-se de noile tehnologii.

Cinema Arta

Este singurul cinematograful de artă din România. Funcționează cu finanțare din partea Primăriei Municipiului Arad, în structura Centrului Municipal de Cultură. A fost inaugurat în anul 1924. Din luna martie 2017 au fost reluate proiecțiile de filme în sala mare a cinematografului, renovată și modernizată. La Cinematograful Arta se organizează festivalul internațional de film documentar „fArad”, dar sălile sale funcționează și ca laborator pentru liceenii arădeni interesați de filmul documentar și de filmul de artă. Cinematograful Arta este și o platformă a Asociației CitiZenit, care grupează tineri arădeni creativi.

Revista Arca

Fondată în februarie 1990, este cea mai longevivă revistă de cultură din România de după Revoluția Anticomunistă. Apare sub egida Filialei Arad a Uniunii Scriitorilor din România și este finanțată de Consiliul Județean Arad. Filiala Arad a Uniunii Scriitorilor funcționează din anul 1994. Organizează, anual, împreună cu revista de cultură „Arca”, un Festival Național de Literatură la Săvârșin, care poartă numele regretatului poet arădean Dorel Sibii. Festivalul este dublat de o tabără de creație pentru tinerii scriitori din România.

Revista Irodalmi Jelen

Apare din noiembrie 2001 la Arad, ca supliment al ziarului cotidian maghiar Nyugati Jelen. Este finanțată de omul de afaceri Böszörményi Zoltán, scriitor arădean cu domiciliul în Monte Carlo. În anul 2003 a lansat un concurs internațional de romane și seria cărților „Irodalmi Jelen Könyvek”. Între anii 2004-2006, concurenți din 12 state au transmis peste 300 de romane la concursul de la Arad. În anul 2009 a generat un concurs de reportaje, în 2010 și 2011 a organizat concursul internațional de „Nuvele de 1 minut” și concursul internațional de poezie pentru elevi „SZÓ-NET”, iar în anul 2012 a organizat concursul european de nuvele Moral History și concursul european de miniesuri. Revista „Irodalmi Jelen” apare lunar și este una dintre cele mai dinamice reviste culturale din peisajul literar de limbă maghiară.

Cei 13 generali

Cei 13 de la Arad este denumirea sub care sunt cunoscuți 13 ofițeri ai armatei imperiale austriece executați la 6 octombrie 1849 la Arad sub acuzația că s-au alăturat mișcării revoluționare a lui Kossuth Lajos. Au fost condamnați la moarte pentru încălcarea jurământului de fidelitate față de habsburgi. În perioada august 1849-februarie 1850, la Arad au mai fost executați încă trei lideri revoluționari. Un al patrulea, condamnat la moarte, a murit din cauze naturale.

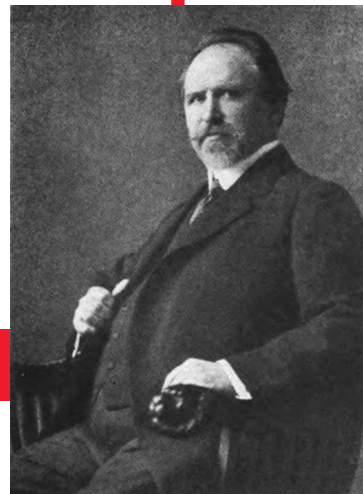
Eroul de la Sevilla

Helmuth Duckadam, născut și crescut în comuna arădeană Semlac, a intrat în Cartea Recordurilor ca portarul care a apărut cele mai multe penalty-uri consecutive, reușind în finala Cupei Campionilor Europeni, în anul 1986, să apere patru lovituri de la 11 metri. Performanța este cu atât mai remarcabilă cu cât a fost realizată în fața echipei Barcelona, chiar în Spania. Datorită reușitei sale, arădeanul Helmuth Duckadam a fost numit de presa internațională „Eroul de la Sevilla”, iar echipa de fotbal Steaua București, pentru care juca Duckadam, a realizat cea mai mare performanță a fotbalului românesc la nivelul competiției între cluburi, câștigarea Cupei Campionilor Europeni.

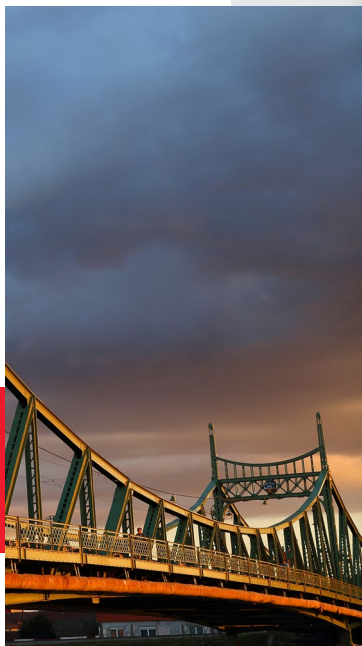
Patrimoniul Adam Müller Guttenbrunn

Născut în comuna Zăbrani, din jud. Arad, Adam Müller Guttenbrunn (1852-1923) este fondatorul primului Teatru Popular de la Viena. Viața și opera scriitorului sunt prezentate în cadrul Muzeului Memorial de la Zăbrani. Adam Müller Guttenbrunn este considerat unul dintre cei mai importanți romancieri germani din Banat. Cea mai mare parte a expoziției de la Zăbrani înfățișează operele inspirate din viața socială a șvabilor bănățeni.

Podul Traian

Construit între 1910-1913 este unul dintre simbolurile arhitecturii din municipiul Arad. Este un pod pentru tramvaie, pietoni și traficul rutier care leagă două regiuni istorice: Crișana și Banatul. În noiembrie și decembrie 1918, podul a fost linia de demarcație dintre Regatul Serbiei și Ungaria. La piciorul podului există și astăzi vechea vamă unde funcționează o unitate de alimentație publică.

Palatul Administrativ

Construit în perioada 1872-1875, în stil neorenescentist flamand, este emblema municipiului Arad. Turnul are înălțimea de 54 de metri. În turn funcționează un orologiu adus din Elveția în anul 1878. Sala festivă a Palatului Administrativ a fost renovată recent și readusă la starea inițială din anul inaugurării, 1876. Palatul Administrativ găzduiește Primăria și Prefectura Arad.

Gara Arad

Este un element reprezentativ pentru arhitectura urbană arădeană. Construită între 1905-1910, a fost reconstruită între anii 1950-1953, după distrugerile suferite în Al Doilea Război Mondial, în urma bombardamentelor americane. Primul tren a circulat în Arad la 25 octombrie 1858, pe ruta Arad-Szolnok.

Palatul Cultural

Finalizat în anul 1913, în municipiul Arad, este o îmbinare de patru stiluri arhitecturale: neoclasic, secesion maghiar, al renașterii italiene și gotic. Aici au concertat, printre alții, George Enescu, Richard Strauss, Béla Bartók. Gândit inițial ca mausoleu al unora dintre cei 13 generali executați la Arad, la 6 octombrie 1849, Palatul Cultural găzduiește astăzi Filarmonica și Complexul Muzeal al județului Arad.

Turnul de apă Arad

Construit în anul 1895, are înălțimea de 34 de metri și a servit până în anul 1956 la aprovizionarea cu apă a orașului Arad. Din anul 1990 este proprietate privată și adăpostește expoziții dedicate aprovizionării cu apă a orașului Arad și expoziții de artă plastică. Muzeul Apei poate fi vizitat permanent. Aici există și o colecție a activității pompierilor arădeni.

Hotelul Crucea Albă

Este cea mai veche unitate de cazare din municipiul Arad, aflată în imediata apropiere a clădirii teatrului. În anii 1700 aici funcționa stația de poștalioane a orașului. Clădirea a găzduit evenimente și personalități istorice printre care împăratul Franz Josef, Nicolae Iorga, Johann Strauss fiul, Johannes Brahms, Franz Liszt. Clădirea actuală a fost construită în doi ani și finalizată în 1841.

Teatrul

Realizat în stil neoclasic, a fost ridicat între anii 1872-1874. Între anii 1958-1960 trece prin importante lucrări care conturează fațada sa de astăzi, cu un basorelief de mari dimensiuni, dedicat Artelor, pe frontonul clădirii. A fost inaugurat la 21 septembrie 1874, în prezența a 1250 de spectatori și a împăratului Franz Josef, însoțit de prinții Albrecht, Iosif și Johann. Până la construirea Palatului Cultural, teatrul a găzduit și Muzeul Relicvelor dedicat Revoluției Maghiare din 1848-1849.

Ansamblul urban arădean

Ocupând o suprafața de 610 hectare, este unul dintre cele mai vaste din România. Își primește actuala formă la sfârșitul sec. XIX, începutul sec. XX. Are peste 170 de imobile incluse în lista monumentelor istorice, printre care palate somptuoase, case de raport, edificii de cultură. Majoritatea au jucat un rol istoric în perioada Marii Uniri (Palatul Comitatului, Palatul Românul, Palatul Tribuna), social (Palatul Földes, Palatul Bohus, Palatul Andrényi, Palatul Szántay, Palatul Neumann), religios (Catedrala Sfântul Anton de Padova, Catedrala „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul”), economic (Palatul Băncii Victoria, Palatul Băncii Naționale). Prin bogăția sa de clădiri de patrimoniu, centrul Aradului reprezintă un veritabil muzeu de arhitectură în aer liber.

Muzeul Preparandia

Prima școală pedagogică românească a fost înființată la Arad în anul 1812 – Preparandia. Casa unde se organizau cursurile se afla în cartierul sârbesc, în proprietatea lui Sava Arsici, căpitanul orașului. Din anul 1877 au fost acceptate și fete pentru a fi calificate ca învățătoare. Astăzi în această clădire, aflată în proprietatea Primăriei Municipiului Arad, funcționează Muzeul Preparandia, un muzeu dedicat școlii arădene, cu expoziții permanente și temporare.

Statuia Sfintei Treimi

Inaugurată la 4 iunie 1901, ca o dublură a statuii originale din anul 1746, a fost construită ca o ofrandă adusă pentru încetarea epidemiei de pestă. Pe spatele statuii s-a inscripționat: „Signum gratiae 1746-1901-2007” – anul inaugurării primei statui, anul inaugurării celei de a doua, anul reamplasării în fața Teatrului, pe poziția sa originală. Preoții minorități și credincioșii romano-catolici din Arad repetă și astăzi, anual, procesiunea din jurul statuii, care marchează omagiul arădenilor față de victimele pestei și recunoștința că au scăpat de epidemie.

Statuia Sfântului Ioan de Nepomuk

Statuia sfântului protector al orașului Arad a fost dezvelită în anul 1729. Statuia, sculptată de către un artist necunoscut din Viena, se află pe actualul amplasament din anul 1870. Inițial, a fost amplasată pe malul Mureșului, dar a fost mutată pe actualul amplasament după construirea primăriei și ridicării digului Mureșului. Astăzi, statuia originală realizată în 1729 se află în Catedrala Romano-Catolică din Arad, iar statuia expusă este o copie realizată de către sculptorul arădean Mihai Takács.

Crucea Martirilor Unirii

Este un monument în formă de troiță, construit din granit, înalt de 3,6 m, amplasat în parcul Eminescu, ridicat la 17 mai 1936 în memoria celor uciși în timpul atacului Ungariei comuniste în vestul României. Pe părțile laterale sunt înscrise cele 90 de nume ale martirilor. Data de 17 mai a fost aleasă ca moment al sfințirii pentru că în aceea zi, în urmă cu 17 ani, intra în Arad detașamentul Șase Vânători al Armatei Române, punând capăt stăpânirii austro-ungare. 30.000 de români au venit la Arad din întreaga Transilvanie pentru a fi martori ai dezvelirii.

Monumentul Revoluției din 1989

Din cei peste 1.100 de morți la Revoluția Română Anticomunistă din 1989, 24 au fost arădeni. 19 au fost împușcați la Arad, 5 la Timișoara, București și Turda. Monumentul ridicat în anul 1999 în memoria lor este amplasat în fața Palatului Administrativ și a fost realizat pe cheltuiela asociațiilor de revoluționari din oraș.

Cetatea Aradului

Este cel mai reprezentativ ansamblu de clădiri din municipiul Arad și unul dintre cele mai vechi, cunoscut și ca „Închisoarea Popoarelor”, pentru că potrivit unei legende urbane fiecare națiune europeană a fost reprezentată aici, prin deținuți. A fost construită pe malul stâng al Mureșului, pe vremea împărătesei Maria Tereza, în stil Vauban-Tenaille, între anii 1762-1783. Este proiectată sub forma de stea cu șase colțuri, cu trei rânduri de cazemate subterane și mai multe rânduri de șanțuri. Poarta principală și clădirile din interior au fost construite în stil baroc. În timpul revoluției pașoptiste aici a fost păstrată, o vreme, Sfânta Coroană a Ungariei. Sub asediul armatei republicane maghiare, în 1849, garnizoana din Cetate a bombardat Aradul zi și noapte, timp de nouă luni. În vara aceluiași an, armata revoluționară maghiară a ocupat Cetatea timp de 46 de zile, dar a fost încercuită de armatele rusești și austriece și obligată să se predea. Peste 500 de ofițeri ai armatei revoluționare maghiare au fost condamnați aici și deținuți între anii 1849 – 1857. Majoritatea au fost condamnați la moarte. Printre ei au fost executați prin spânzurare sau împușcare cei 13 generali conducători ai revoluției maghiare pe 6 octombrie 1849. În cazul a 90% dintre deținuți,

pedeapsa capitală a fost înlocuită cu cea a închisorii. În interiorul cetății este o biserică Franciscană. Ultimii patru călugări franciscani au locuit în cetate până în anul 1861. Până în 1918 cetatea a fost una din cele mai mari închisori militare ale Imperiului austro-ungar. Între 1914 și 1918, Cetatea Aradului a funcționat ca lagăr de concentrare pentru prizonieri din Bosnia și Herțegovina. Aici au murit 4317 prizonieri, ținuți în condiții inumane. În noiembrie 1918 cetatea a fost ocupată de trupele sârbe, în decembrie 1918 de trupele franceze, în iulie 1919 a fost preluată de armata română. În 12 septembrie 1944, a fost ocupată de o unitate de tancuri sovietică, până în 1958, când a revenit Armatei Române.

Clădirea Colegiului Național „Moise Nicoară”

Cea mai reprezentativă școală a Aradului continuă tradiția învățământului local, începută cu școala elementară din Arad, înființată în 1707 de călugărul bavarez Camil Nöflich. Actuala clădire a fost realizată de Fundația „Margareta Bibits” și statul ungar, între anii 1869-1873. Clădirea este realizată în stil renascentist. Impresionează în primul rând fațada și intrarea principală, scările și sala festivă. De la construire a funcționat ca școală, cu excepția Primului Război Mondial, când în sălile de clasă a fost improvizat un spital militar.

Teatrul Vechi

Teatrul vechi sau Teatrul Hirschl este printre primele edificii de teatru permanent de pe teritoriul României. A fost construit în anul 1817, la inițiativa comerciantului de origine vieneză Iacob Hirschl. La 27 februarie 1818 aici are loc un spectacol în limba română, susținut de către elevii Preparandiei arădene. Este considerat unul dintre primele reprezentații teatrale românești în țară. Johan Strauss fiul a concertat aici, în 1847. Mihai Eminescu vine la Arad în calitate de sufleur într-un spectacol susținut de trupa lui Mihai Pascaly în anul 1868.

Hanul Moților

Se află în centrul comunei Hălmagiu și are o vechime de aproape două secole și jumătate. Inițial a fost cunoscut sub denumirea de „Birtu Mare”. Aici a funcționat, în istorie, o cazarmă austriacă, o casă de comerț, un restaurant, dar și un han vestit. Tradiția spune că Avram Iancu avea permanent o cameră rezervată, de unde numele hanului este, printre localnici, „Hanul Iancului”. Potrivit unei legende urbane, în anul 1868 aici a avut loc o întrevedere între Avram Iancu și Mihai Eminescu, iar în urma întâlnirii celor doi, Eminescu ar fi scris poemul „Geniu Pustiu”.

Cetatea Ineu

Prima mențiune documentară a Ineului datează din anul 1334. În anul 1387 familia Losonczy primește domeniul Ineului și începe construcția unei cetăți. În 1444, cetatea ajunge în posesia lui Ioan de Hunedoara, guvernator al Ungariei. În 1566 Ineul devine centru de sangeac otoman, în cadrul vilayetului Timișoara. S-a aflat sub ocupație turcească între 1566-1595 și 1658-1693. După un secol de ocupație turcească, în 1660, călătorul Evlia Celebi, vizitând Ineul și Gyula (astăzi în Ungaria) a fost încântat de grădinile, trandafirurile și straturile de flori. Celebi scria: „ferestrele și balcoanele acestor case au vederea spre Criș. Fiecare palat are un caic și o luntre. Toată lumea se îmbarcă cu amicii și ducându-se la viile din împrejurimi și la grădinile paradisului, din fața caselor lor, își petrec și se amuză. În fiecare vie, cântecele privighetorilor și comoara vocilor lor le hrănesc sufletele și-l înecă în dragoste și plăcere. Parfumul trandafirilor și al zambilelor din boschetele dimprejur și a bujorilor de toate culorile, vrăjesc în fiecare om sentimente delicate. Pomii fructiferi cultivați simetric în toate părțile cu libertate și fără număr și asemuire, coroană lângă coroană, își aruncă umbrele peste Criș de parcă ar fi aleile Persiei. Uite, sub arborii aceștia umbroși, toți locuitorii valaietului șed în grupuri, ascultând muzica lui Huseyin Baykara“.

Castelul de la Macea și grădina botanică

Ansamblul Castelului Cernovici din comuna Macea include castelul propriu-zis, a cărui construcție a început în anii 1800, și grădina botanică în care este amplasat și castelul. La subsolul castelului, realizat pe o construcție medievală, se află o celulă despre care localnicii susțin că ar fi fost folosită și pentru Vlad Țepeș. Grădina botanică ocupă suprafața de 21,5 ha și este îngrijită astăzi de Universitatea de Vest „Vasile Goldiș“. Ea însumează specii rare de plante și un stejar, numit „Al Unirii“, plantat în anul 1919, pentru omagierea Marii Uniri. Tot aici funcționează și un Muzeu de Semințe, unic în România.

Bazarul turcesc

Este un obiectiv de sorginte turcească, în orașul Lipova, unic în România. Bazarul realizat de otomani este cunoscut și cu denumirea „Sub dughene”, a fost construit în urmă cu patru secole, cu rol comercial. Turcii au ocupat Lipova în două perioade: 1552-1595 și 1613-1718. Bazarul turcesc are o fațadă tipică, cu 8 pilaștri cilindrici legați între ei prin arcade, care străjuiesc un pasaj comercial. Și astăzi aici funcționează spații comerciale.

Micul Trianon

Parcul dendrologic de opt hectare al familiei Mocioni din Căpâlnaș este unic în România. În centrul său este un castel, unde în ultimele decenii a funcționat un spital de Psihiatrie, dar care a fost retrocedat urmașilor foștilor proprietari. Castelul este o copie a Micului Trianon, reședința Mariei Antoaneta, de la Versailles. Ansamblul Mocioni din Căpâlnaș este considerat unul dintre cele mai remarcabile ansambluri nobiliare de secol XIX din spațiul extraurban românesc. Biblioteca sa găzduia una dintre cele mai valoroase biblioteci private ale Imperiului Austro-Ungar.

„Troia” de la Sântana

În august 2018, arheologii germani rapoartau o descoperire arheologică fără precedent în Europa: o fortificație uriașă, care se întinde pe aproape 90 de hectare, și care a fost ridicată în urmă cu aproximativ 3.400 de ani, în epoca bronzului, pe teritoriul actualului oraș Sântana, din județul Arad. La Sântana, construcțiile au fost realizate din lut și lemn, semn că civilizația era dezvoltată și se adapta la materialele de construcție de care dispunea. Cetatea de la Sântana a fost împrejmuțată cu șanțuri de apărare adânci de peste patru metri, dar și cu valuri de pământ de peste 20 de metri. Astăzi, urmele cetății nu sunt vizibile, dar există un plan al administrației locale pentru punerea în valoare a acestui patrimoniu deosebit.

Parcul de sculptură monumentală Căsoaia

Parcul a fost realizat între anii 1979-1985, în localitatea Căsoaia, comuna Târnova, pe o coastă de deal, din lucrările simpozionului național de sculptură organizat aici în fiecare vară, în perioada respectivă. Timpul alocat pentru fiecare artist a fost de 45 de zile, iar anual au participat câte zece artiști. În cele șapte ediții au fost realizate 70 de sculpturi monumentale, de către 57 de autori, dintre care unul din Ungaria. Printre ei sunt și zece artiști plastici din Arad. Parcul de sculptură monumentală Căsoaia este unic în România și este, astăzi, în proprietatea Consiliului Județean Arad.

Cetățile Aradului

Șiria, Șoimoș și Dezna au fost cetățile colinare cele mai importante ale județului Arad, reprezentând linia defensivă în perioade istorice diferite. Cetatea Șiria, datând din sec. al XI-II-lea, zidită pe Dealul Cetății (496 m), avea arondate 110 sate. Construcția a început după invazia tătară la 1241. Aici a fost închis unchiul Regelui Matia Corvin, care încercase să îl detroneze pe tânărul rege. Cetatea Șoimoș, care întregeste ansamblul istoric de la Lipova, a fost construită pe dealul Cioaca Tăutului, după primele invazii ale tătarilor și este atestată documentar din anul 1278. În 1541, când Transilvania a devenit principat autonom, Șoimoșul a fost reședința principelui minor, Ioan Sigismund și a mamei sale, regina Isabela. Cetatea Dezna a fost construită pe dealul Ozoiu, la o altitudine de aprox. 400 m. Este atestată din anul 1318 și a făcut parte din sistemul de apărare al zonei masivului Codru Moma. Cele trei cetăți sunt astăzi în stare de ruină, dar primăria comunei Șiria a făcut recent investiții pentru a repune în valoare Cetatea Șiria și a o transforma într-o destinație a turismului de o zi.

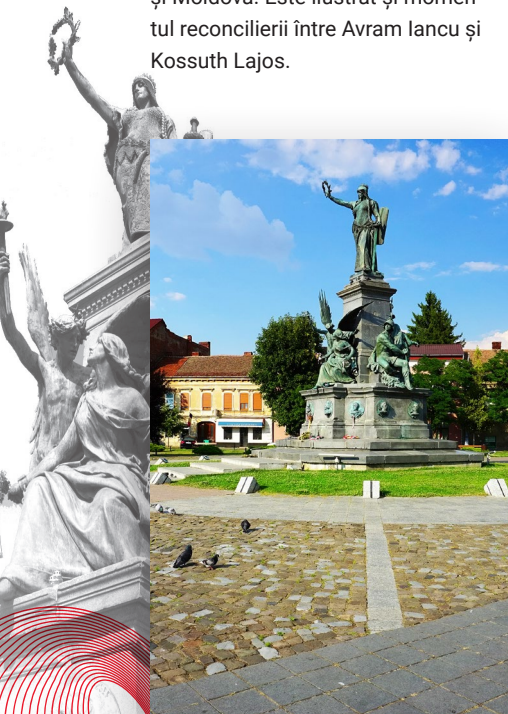
Castelul Regal de la Săvârșin

Aradul este strâns legat de Casa Regală a României, prin Castelul de la Săvârșin, una dintre reședințele Regelui Mihai. Castelul regal de la Săvârșin a fost vândut de Anton Mocioni, la 26 martie 1943, Regelui Mihai I. Refăcută la începutul secolului al XIX-lea, în stil neoclasic și prevăzută cu etaj și balcon, clădirea castelului a suferit în cursul deceniilor multiple transformări interioare și exterioare. Castelul este înconjurat de un parc prevăzut cu lac și debarcader. A fost confiscat de comuniști în anul 1948, iar în anul 1999 a fost retrocedat Casei Regale a României. Regele Mihai și-a petrecut aici o mare parte a ultimei sale perioade din viață. În mai 2007 au început lucrările de restaurare, care au durat până în octombrie 2015, după un plan inițial realizat de arhitectul Casei Regale Șerban Sturdza. Parcul dendrologic din jurul castelului a fost înființat de vicecomitele Andras Forray, în anul 1514, care a fost domn de pământ și a avut moșie în zona Săvârșinului. Acest parc are o suprafață de 6,5 hectare și conține câteva specii rare de arbori și arbuști, declarate monumente ale naturii: brad argintiu, molid, tuia piramidală, chiparoși de baltă, salcâm chinezesc, pin de Himalaya, alun turcesc, stejari seculari și multe altele.

Parcul Reconcilierii

Singurul parc al reconcilierii din România și unul dintre puținele din Europa, a fost amenajat și inaugurat în anul 2004, de Guvernele României și Ungariei. El găzduiește somptuoasa Statuie a Libertății (1890), ansamblu statuar ridicat în onoarea generalilor martiri ai Revoluției Anti-Habsburgice din 1848, executați la Arad. În parc se regăsește și Arcul de Triumf (2004), construit din marmură, cu statui ce ilustrează personaje participante ale revoluției din anul 1848. Construcția de aprox. 9 m simbolizează unitatea dintre Țara Românească, Transilvania și Moldova. Este ilustrat și momentul reconcilierii între Avram Iancu și Kossuth Lajos.

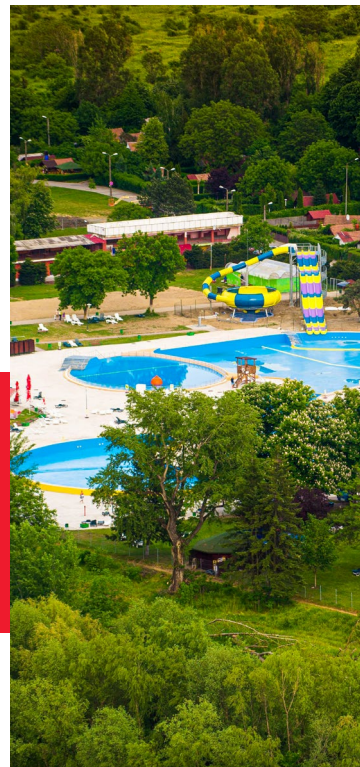
Parcul Natural Lunca Mureșului

Este o arie protejată, în aval de municipiul Arad, până la granița cu Ungaria, de-a lungul râului Mureș. În interiorul Parcului Natural Lunca Mureșului, râul străbate o lungime de 88 km având o lățime medie de 120 m, ultima porțiune de la Nădlac la Cenad reprezentând și granița între România și Ungaria. Plantele sunt reprezentate prin peste 1000 de specii și subspecii lemnoase și ierboase. Cele aprox. 200 de specii de păsări reprezentate de populații impresionante în zona ariei protejate pot fi urmărite din observatoare special construite. Urmărirea mamiferelor mari în libertate se poate face din observatorul Prundul Mare.

Ștrandul Neptun

A fost considerat unul dintre cele mai mari ștranduri din Europa de Est, situat pe o apă curgătoare. Ștrandul Neptun, înființat la începutul secolului XX pe bucla Mureșului, se întinde pe o suprafață de aproape 40 de hectare. În timpul verii aici au loc diverse festivaluri și concerte în aer liber. În incinta ștrandului Neptun se află și peste 350 de căsuțe de camping.

Corso

Pentru arădeni, noțiunea „Corso” este sinonimă cu socializarea. Corso a fost actualul Bulevard al Revoluției, pe porțiunea dintre intersecția bulevardului cu strada Crișan până în Piața Avram Iancu. Corso a fost zona magazinelor, a cafenelelor, a promenadelor duminicale. Astăzi se mai păstrează configurația aceasta, cu specificul comercial pe o singură parte a bulevardului, acolo unde în trecut se desfășurau activități comerciale. Deși în ultimele decenii, odată cu transformarea Aradului dintr-un oraș cultural într-un oraș industrial, s-a pierdut mult din caracterul promenadei, în ultimii ani, datorită teraselor amenajate în centrul orașului, un număr tot mai mare de tineri redescoperă plăcerea socializării în spațiul public urban.

Biserica Sfântul Anton de Padova

Biserica Romano-Catolică a fost ridicată între anii 1902-1904 și sfințită în 1911, operă a arhitectului arădean Milan Tabacovici. Este construită în trei stiluri, clasicist, baroc și renascentist. Are o înălțime de 56 m, iar sub cupolă, deasupra intrării, este replica Statuiei Pietei, de Michelangelo, originalul căreia se află la Vatican.

Catedrala „Sfânta Treime”

Este prima catedrală ortodoxă construită în România, după revoluția anti-comunistă. Este sediul scaunului arhiepiscopal al Arhiepiscopiei Aradului. Catedrala adăpostește o parte din moaștele Sfântului Ioan Gură de Aur. Construcția, începută în 1991, a durat 17 ani. Pictura catedralei a fost sfințită în anul 2018. Interiorul este somptuos. Catedrala atinge aproape 60 metri înălțime, este placată cu calcar de Podeni, cu scările din granit, și dotată cu clopote produse de o firmă din Austria, specializată de patru secole pe fabricația de clopote. Candelabrele de bronz masiv provin din Grecia, iar iconostasul a fost realizat de maiștri din Arad. Crucea de pe turlă are 7,5 metri înălțime, cu brațe de 3,5 metri și este poleită cu aur de 24 karate.

Catedrala „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul”

Este un monument de arhitectură barocă, construit între anii 1862-1865. Cele două turnuri, prevăzute fiecare cu câte un orologiu, au fost supraînălțate în anul 1904. Biserica a fost catedrală a Episcopiei Aradului de la ridicarea sa și până în anul 2009. Între 1962-1973 a slujit aici ca episcop de Arad Teoctist Arăpașu, ulterior patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Biserica Sârbească

Purtând hramul Sfinților Petru și Pavel, este un lăcaș de cult ridicat între anii 1698-1702. A suferit transformări în perioada 1790-1822, când a primit actualele note în stil baroc. Funcționează și ca un centru cultural sârbesc, cu cărți și documente legate de prezența sârbească în zona Aradului. În interior se remarcă șase fresce (patru cu scene biblice, iar celelalte două cu scene istorice), așezate pe boltă. Aici sunt păstrate cele mai vechi steaguri ale breslelor din Arad.

Biserica romano-catolică din Vinga

Bulgarii catolici s-au refugiat la Vinga după ce s-au revoltat împotriva otomanilor, la Kripoveț, în 1741. Aici au întemeiat un oraș nou numit Tezeziopolis-Vinga. Bulgarii au suportat din buzunarul lor prețul celor 3 milioane de cărămizi din care s-a clădit biserica somptuoasă, începând cu anul 1890. Construcția în stil neogotic este înaltă de 36 m, cu două turnuri de 63 de metri. În interior are 9 altare, o orgă pneumatică și 43 de statui de lemn, printre care și cea a Sfântului Florian, ocrotitorul pompierilor, unde pompierii se închină anual în data de 4 mai.

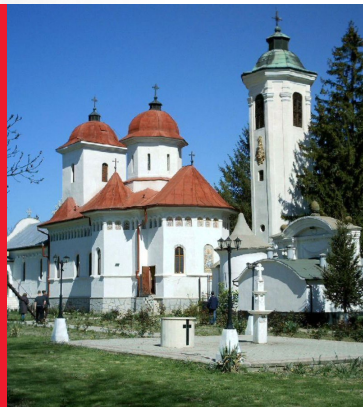
Basilica Papală Minor Maria Radna

Se află în orașul Lipova, Arad și aparține cultului romano-catolic. Este principalul loc de pelerinaj din Dieceza de Timișoara. În anul 1992, Papa Ioan Paul al II-lea a conferit mănăstirii titlul de basilica minor. În anul 1325, Regele Ungariei Carol Robert de Anjou construiește la Lipova o mănăstire și o biserică închinată Sf. Ludovic de Toulouse, unchiul său. Amândouă sunt încredințate călugărilor franciscani. Pe rămășițele ei se ridică Basilica actuală.

Mănăstirea Hodoș-Bodrog

Situată în comuna Zădăreni, este cea mai veche mănăstire ortodoxă din România, cu viață monahală continuă din anul 1177. O veche legendă spune că un taur din turma unui păstor a scos la iveală dintr-o movilă de pământ Icoana Făcătoare de Minuni a Maicii Domnului cu Pruncul Iisus, iar pe locul unde s-a descoperit icoana a luat ființă mănăstirea. Hodoș ar fi fost numele taurului de care legenda leagă începutul mănăstirii și provine de la slavul „hudus”, care înseamnă sărbătoresc, maiestuos. Numele de Bodrog desemnează poziționarea mănăstirii între ape, între satele Bodrogul Vechi și Bodrogul Nou. Se păstrează și astăzi, în biserica mănăstirii, capul taurului care a descoperit icoana, precum și Icoana Făcătoare de Minuni a Maicii Domnului.

Biserica Roșie

Este un lăcaș de cult al Bisericii Evanghelice-Luterane, cu servicii divine în limba maghiară, situată pe bulevardul central al municipiului Arad. Este denumită astfel datorită finisajului exterior din cărămidă aparent șlefuită. Construcția a început în martie 1905 și s-a încheiat în septembrie 1906. Biserica Roșie a fost construită în stil neogotic, cu turnul principal înalt de 46 metri. La inaugurare, biserica a avut trei clopote. În timpul Primului Război Mondial au fost topite două din cele trei clopote pentru ca din bronzul lor să se facă proiectile.

Sinagoga Neologă

A fost construită în perioada 1827-1834, în stil grec și toscan, în cartierul evreiesc al Aradului. Primii evrei se stabilesc în Arad în anul 1717. Astăzi, centrul orașului poartă amprenta frumoasă a prezenței lor în Arad, prin clădirile impozante de pe bulevardul principal. În al Doilea Război Mondial, la subsolul casei de peste drum de Sinagogă, cunoscută în Arad ca și Casa cu lacăt, au funcționat camerele de tortură ale Gestapoului. La un magazin de lângă Sinagogă a fost împușcat, în stradă, un arădean evreu în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, sub acuzația că ar fi dezumflat roata bicicletei unui jandarm.

Bisericile de lemn de pe Valea Mureșului

Bisericile de lemn din Arad sunt o parte importantă a patrimoniului cultural material arădean. Ele fac parte din grupul de biserici de lemn din Transilvania și din familia de biserici de lemn românești. Cele 43 de biserici sunt în diferite stări de conservare, unele ruinate, altele se pretează și astăzi pentru slujbele religioase. Trei dintre ele au fost mutate în municipiul Arad și pot fi frecventate de enoriași, de exemplu la Mănăstirea „Sfântul Simeon Stâlpcnicul” sau în curtea Spitalului Clinic Județean de Urgență.

Mănăstirea Bezdin

Este una dintre cele câteva mănăstiri ortodoxe sârbe din România care încă mai funcționează. Se află la 36 km de municipiul Arad. A fost înființată în anul 1539 și poartă hramul Adormirea Maicii Domnului. Printre obiectele de cult valoroase, aici se găsește Icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, de proveniență de la Muntele Athos.

Biserica voievodală din Hălmagiu

A fost construită în secolul XIV. Are hramul „Adormirea Maicii Domnului” și este clasată ca monument istoric. La 1359 este amintit primul voievod al românilor din Hălmagiu, Bibarch, iar la 10 aprilie 1451, lancu de Hunedoara confirmă pe voievodul Moga din Hălmagiu în drepturile de voievod al românilor din regiunile Căpâlna, Băița și Hălmagiu. Pictura din interiorul bisericii prezintă un altar din sec. XIV, cu un Crist unicat în iconografia noastră. În anul 2008, în apropierea bisericii a fost redeschisă casa-muzeu din Hălmagiu, și completată cu o secție religioasă și una etnografică, specifice zonei.

Mănăstirea Bizere

Mănăstirea Bizere a funcționat pe locul actual al comunei Frumușeni. În Evul Mediu a fost cunoscută și sub denumirea de Bisra sau Bistra. Rămășițele arheologice ale mănăstirii sunt declarate monument istoric. În anul 1183 a fost atestată abația care avea hramul Sfintei Fecioare Maria. La sfârșitul secolului al XII-lea Mănăstirea Bizere funcționa ca lăcaș benedictin, sub patronaj regal. Abația controla transportul de sare pe râul Mureș. Cercetările arheologice au descoperit mozaicurile din biserica mănăstirii precum și cea mai veche fântână din Transilvania, „Fântâna Turcului”. Ele au relevat unul dintre cele mai puțin cunoscute așezăminte monastice medievale din Europa de Est. Din anul 2008 a fost întemeiată o Rezervație arheologică, pe o suprafață de 3,5 hectare. Tot de atunci comuna Frumușeni folosește în simbolul său heraldic motivul soarelui din „mozaicul mic” descoperit la Bizere.

Basilica de la Vladimirescu

Importanța sa este dată de două elemente: rolul jucat în istorie, respectiv faptul că, după unele surse, este locul de origine din care derivă denumirea Aradului! Aici a fost reședința prepozitului și a capitlului de Orod. Primul comite de Orod a fost atestat documentar la anul 1240. Orodul a fost distrus de trupele otomane conduse de Kasson Bey, în anul 1552. Basilica a fost construită în două faze. După finalizarea primei faze a construcției, aici s-a petrecut unul dintre cele mai sângeroase evenimente din istoria locului. O parte din nobilime a conspirat împotriva regelui Bela al II-lea și l-a orbit, căutând astfel să îl îndepărteze de pe tron. În anul 1131, în cadrul unei întruniri la Basilica de la Vladimirescu, soția regelui, Regina Ilona, a dispus măcelărirea a 68 de nobili bănușiți că au participat la orbirea regelui. În anul 1224, Basilica este în continuare foarte importantă în economia statului, pentru că a doua fază a extinderii sale este inaugurată în prezența reginei Yolantha de Courtenay, soția regelui Andrei al II-lea al Ungariei.

*“Vni a septimus e varasom. Hic
Bela comes filius almi dux cca e
regem legitime coronatur.”*

Drumul sării

Mureșul este cel mai important element de patrimoniu natural al județului Arad. Localnicii l-au exploatat din antichitate, construind în jurul său așezări umane și lăcașe de cult, care aveau ca obiectiv comerțul cu sare. Drumul Sării include o salbă de mănăstiri medievale pe raza actualului județ Arad, așezate din 25 în 25 de km, cât parcurgeau într-o zi plutele cu sare: Bulci, Chelmac, Lipova, Bizere, Orod (Vladimirescu), Ceala, Hodoș-Bodrog, Bezdin. Istoricul Doru Sinaci susține că „Mureșul a fost pentru Arad ceea ce Nilul a fost pentru Egipt”.

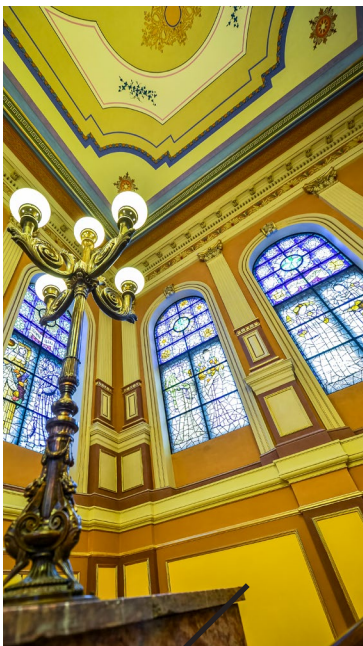
Mănăstirea Gai

În cartierul Gai din municipiul Arad se înalță unul din cele mai reprezentative monumente din secolul al XVII-lea, din zona de vest a țării, Mănăstirea Sfântul Simeon Stâlpnicul. A fost ridicată între anii 1760-1762 de către episcopul sârb Sinesie Jivanovici (1751-1768), în perioada de înflorire a culturii sârbe din Arad (în oraș există și zona sârbească Rațfertai, în vechiul centru al Aradului). Pictura iconostasului a fost realizată de Ștefan Tenețchi (1767) în stilul Renașterii italiene târzii. De o frumusețe deosebită sunt ușile împărățești, cu o ornamentație bogată. Ansamblul a fost întregit prin aducerea în mănăstire a bisericii de lemn din Seliștea de Mureș - comuna Petriș - unul din cele mai reprezentative monumente din lemn ale arhitecturii românești de pe Valea Mureșului (sec. XVIII). În muzeul mănăstirii sunt impresionante colecțiile de tipărituri rare bisericești, române și slavone, provenite în bună parte, datorită episcopului Sinesie, de la Episcopia Râmnicului, renumit centru tipografic din Țara Românească, și cea de „Valori de artă veche românească”, din interiorul vechiului conac.

Vitraliile Palatului Administrativ

Au fost realizate de artistul Sever Frențiu în anul 1977. Ilustrează tema „timpului”, prin două cicluri: anotimpurile și lunile anului, figurate alegoric. În centru, deasupra scărilor este autoportretul artistului. După unele voci, aceste vitralii conturează cel mai frumos interior de clădire administrativă din România.

Colecția de machete Ioan Popoviciu

Cel mai longeviv antrenor din istoria tirului românesc (45 de ani!), arădeanul Ioan Popoviciu, a fost o personalitate polivalentă. Popoviciu (1922-1999) a fost pilot sportiv, sportiv de performanță și apoi antrenor, sculptor și grafician. În ultimele decenii din viață a realizat 120 de machete reprezentative pentru industria Aradului: tramvaie trase de cai, vagoane de tren, locomotive, aparate de zbor, trăsuri și autoturisme de epocă. Machetele sunt proprietatea familiei Popoviciu și sunt expuse, ocazional, la evenimente organizate de Consiliul Județean Arad.

Muzeul Cofetăriei

Este un muzeu cu caracter privat, exponatele (dintre care unele vechi de un secol) fiind colecționate și expuse chiar în casa sa de fostul cofetar Ioan Gui, care a avut o vechime de 42 de ani în meserie. Este singurul Muzeu al Cofetăriei, în România. A fost inaugurat în anul 2006 și centralizează 360 de exponate, printre care mașina de preparat înghețată, mașina de fabricat bomboane, mașina cu curele de transmisie pentru măcinat zahărul, un utilaj pentru prepararea marțipanului.

Muzeul Relicvelor

Aradul a fost denumit „Golgota Maghiară”, după ce aici au fost executați, la 6 octombrie 1849, cei 13 generali care au condus, în timpul revoluției pașoptiste, trupele maghiare anti-habsburgice. Inițial, muzeul a funcționat la etajul Teatrului (din 6 octombrie 1892), iar din anul 1913 a fost mutat în Palatul Cultural. Colecția numără peste 10.000 de manuscrise și 4.000 de piese, dintre care doar o parte infimă sunt expuse în cadrul unei expoziții permanente reorganizată, din anul 2010, la Complexul Muzeal al Județului Arad.

Colecția etnografică de la Vladimirescu

Colecția privată este amenajată în comuna Vladimirescu, în imediata vecinătate a municipiului Arad, și reprezintă rezultatul muncii de o viață a doamnei Maria Aiftincăi, sau Marițuca, așa cum o alintă apropiații. Colecția prezintă costume populare din toate zonele țării, obiecte artizanale, dar și povești inedite, cântece, poezii populare.

Tripticul „Înmormântarea lui Hristos”

Este probabil una dintre cele mai importante exponate din colecția Complexului Muzeal al Județului Arad. „Înmormântarea lui Hristos” este un triptic monumental, de 52 de metri pătrați, care redă trei faze ale înmormântării Mântuitorului. A fost pictat la Florența, apoi expus în anul 1902, la Budapesta. La realizarea Palatului Cultural din Arad, una dintre sălile de expoziție a fost proiectată special pentru găzduirea acestui triptic. Tabloul a ajuns la Arad de la Muzeul Național de Artă de la Budapesta, fiind piesa cea mai importantă a colecției cu care a fost inaugurat Palatul Cultural în anul 1913. Artistul care a realizat tripticul (un tablou din trei părți) este apreciat ca unul dintre cei mai importanți artiști plastici ai perioadei sale, specializat în lucrări de mari dimensiuni.

Colecția de incunabule

Colecția de carte rară a Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” are în componența ei și câteva incunabule, volume realizate în perioada de început a tiparului, de la inventarea acestuia de către Johannes Guttenberg (cca. 1455) și până la anul 1500. Cea mai veche carte din colecția Bibliotecii Județene Arad, exemplar unicat în România, este o culegere de texte teologice, tipărită în 1481, la Veneția, volumul fiind scris de John (Johannes) Duns Scotus. Acesta, denumit și Doctor Subtilis, a fost un filozof și teolog franciscan de orientare scolastică, activ în a doua jumătate a sec. al XIII-lea la Universitățile din Oxford, Cambridge și Paris.

Venus de la Sânpetru German

Situl de la Sânpetru German “Cărămidărie” este cunoscut în literatura de specialitate prin descoperirea întâmplătoare a unui fragment ceramic din pântecul unui vas de mari dimensiuni, decorat cu o siluetă feminină, modelată în relief, din epoca neolitică târzie. Istoricul A. Nițu numește fragmentul, „în vârstă” de aprox. 4000 de ani, „Venus de la Sânpetru German”. În situl „Cărămidărie” a fost descoperită o așezare din epoca mijlocie a bronzului. Muzeul din Viena a achiziționat în 1907 obiecte de bronz descoperite aici (cuțit, topoare, un harpon, două brățări, 14 pandantive). Au fost duse la Viena șapte inele din aur și 3 mărele din chihlimbar. În anul 1936 este descoperit la Secusigiu un tezaur format din 23 de monede romane din perioada 214-77 î.Hr.

Atlasul lui Nolin

Între cărțile de patrimoniu ale Bibliotecii Județene A.D. Xenopol Arad se găsesc mai multe atlase geografice din secolele XVII – XIX. În mod particular, se evidențiază lucrarea de mari dimensiuni (54x38 cm) „Le theatre du Monde, dedié au Roy, contenant les cartes generales et particulieres”, tipărită de Jean Baptiste Nolin, la Paris, la începutul sec. al XVIII-lea. Este un atlas al lumii și cuprinde 105 hărți și planuri, gravuri originale în metal, unele colorate manual, executate de Jean Baptiste Nolin, geograf, gravor și editor de hărți al regelui Franței începând cu anul 1701. Atlasul este unicat în România și foarte rar în lume, se estimează că la nivel mondial există mai puțin de zece exemplare.

Berbecul de la Șagu

Este o statuetă zoomorfă, din ceramică, în formă de berbec. A fost descoperită în zona comunei Șagu, într-un sit arheologic care a dezvelit o așezare din epoca bronzului. Este una dintre cele mai importante exponate din colecția Complexului Muzeal al Județului Arad. Statueta are lungime de 19 cm, lățime de 8,7 cm, înălțime de 10,6 cm.

Blănurile de la Sebiș

Tăbăcarii și cojocarii de la Sebiș sunt cunoscuți la nivel național pentru pieile și blănurile pe care le prelucrează. Industria de profil a dus faima Sebișului mult peste hotarele României și a determinat un mare investitor româno-elvețian să deschidă aici o fabrică de mobilă care folosește ca materie primă pielea de vită. Blănurile de la Sebiș, pe de altă parte, se regăsesc astăzi în oferta marilor centre comerciale din România.

Dogarii de la Sebiș

Astăzi au mai rămas foarte puțini meseriași în Podgoria Aradului care produc butoaie. Majoritatea producătorilor de vin se aprovizionează cu butoaie de la familia Avram, din orașul Sebiș, care continuă de patru generații meșteșugul butoaielor de stejar. Astăzi butoaiile de vin de la Sebiș ajung pe cinci continente, cu o producție de peste 2000 de bucăți pe an. La fabricarea butoaielor se folosește lemnul special Quercus Sessilis.

Ceterașii din Dorobanți

În comuna Dorobanți a fost reînființată Școala de Ceterași, în anul 2008. Astăzi, aici funcționează trei ansambluri de ceteră care duc mai departe tradiția muzicală a acestei comunități preponderent maghiare. Pentru perpetuarea muzicii de ceteră a fost înființat un festival internațional, în anul 2010. Ansambluri de ceterași mai funcționează în județul Arad la Iratoșu și Pecica.

Dubașii de la Săvârșin

Dubașii de la Săvârșin colindă Familia Regală a României de peste 100 de ani. Ei sunt cei mai cunoscuți colindători din vestul României. Umblatul cu duba angrenează 30 de tineri obligatoriu necăsătoriți. Ei sunt conduși de cel mai „demn” dintre ei. Vestesc Nașterea Domnului în costume populare specifice zonei. În fiecare an, la Săvârșin se organizează „alaiul dubașilor”, un festival regional care își propune să mențină această frumoasă tradiție.

Pelerinajul de la Radna

Pesta a făcut ravagii, în mai multe valuri, în comitatul Aradului, între anii 1708-1741. În anul 1709, Bumer Annamária, o femeie din anturajul colonelului austriac Heister, cantonat la Arad, a declarat pe patul de moarte că epidemia de pestă va înceta doar după un pelerinaj la tabloul Fecioarei Maria, de la Radna. În anul 1732, arădenii decid să construiască o statuie dedicată Sfintei Treimi, ca recunoștință că au scăpat de pestă, și să organizeze un pelerinaj anual la Radna. O statuie a Sfintei Treimi, realizată în anul 1746 (unde întreaga comunitate participa la o rugăciune comună anuală) este astăzi amplasată în fața Bisericii Romano-Catolice din Aradul Nou, iar pelerinajul, care se organizează și astăzi, este cel mai mare din vestul României și are loc de Sfânta Maria.

Praznicul de Pită Nouă

Se spune despre România că este „grânarul Europei”, iar vastele câmpii ale județului Arad sunt cunoscute pentru producția abundentă de grâu. Praznicul de Pită Nouă este o sărbătoare specifică zonei de câmpie a județului Arad, dedicată recoltei și pâinii noi, dar și priceperii agriculturorului arădean. Se prăznuiește cu mare fast în luna august, în orașul Pecica și în comuna Beliu.

Târgul de sărutat

Specific zonei Hălmagiu, tradiționalul „Târg de sărutat” se mai numește și „Bulciul lui Sânu Toader”. Conform tradiției, tinerele neveste vin la târg să își cinstească rudele cu câte o măsură de rachiu. La sfârșitul secolului XIX, Teofil Frâncu și George Candrea descriau astfel atmosfera „Târgului de sărutat”: „Dacă în ziua de Sânu Toader la Bulciul de la Hălmagiu era timp frumos, târgul era plin de neveste tinere. La acest târg mergeau nevestele nou căsătorite din comunele Țărmure, Ociu, Ocișor, Poenari, Țohești, Bănești și Hălmagiu și se mai alăturau și neveste din alte localități. Nevestele care aveau soacre plecau împreună cu ele de acasă, iar cele care nu aveau soacre veneau însoțite de două-trei neveste frumos îmbrăcate. De multe ori pe aceste neveste nou măritate le aduceau socrii sau chiar bărbații cu căruțele la târg. Se plimbau singure printre șetre, iar în mână aveau un ulcior frumos împetrișat, care era plin cu vinars (țuică). Când se întâlneau cu rudeni sau cunoscuți, nevestele îi sărutau, după care, închinând cu ulciorul de vinars, le dădeau să bea. Cei care erau sărutați le cinsteau pe tinerele neveste cu bani. În târg, nevestele nou măritate aveau o înfățișare interesantă: erau pline de voie bună, de râs și de glume. Dacă erai sărutat de Sânu Toader erai considerat ca fiind om de omenie, în vreme ce prăpădiții și ticăloșii erau ocoliți de neveste”.

Sorocul de la Firiteaz

Este o suită de dansuri cuprinse în patrimoniul cultural imaterial național. Cuprinde piesele: Fieru Din Firiteaz; Desca Din Firiteaz; Liența Din Variaș; Duba Din Firiteaz; Bradu Din Firiteaz; Sorocul Din Felnac; Soroc Din Secu-sigiu; Pe Loc Din Variaș; Întoarsa Lui Bulgăr Din Firiteaz; Sorocul Lui Dina Din Sînicolaul Mare. Cu titlul „Jocuri populare din Banat”, a fost înregistrat de casa națională de discuri Electrecord, în anul 1986, interpretat de Orchestra de muzică populară „Zarandul” a Filarmonicii din Arad, dirijor: George Mișin Vărieșescu.

Costumul popular de la Șicula

Costumul popular din Șicula este unul dintre cele mai reprezentative pentru zona Aradului. Iese în evidență în special prin diversitatea culorilor. Costumul a fost purtat pe scenele lumii și de îndrăgitele interprete de muzică populară Florica Bradu, Cornelia Căprariu Roman și Rodica Ardelean. Un element specific al acestui port îl reprezintă cizmele roșii ale fetelor, reminiscență turcească.

Suita de dansuri de la Ineu

Pusă în scenă de coregrafii Viorel Nistor și Ioan Tuduțe, după o consistentă cercetare etnografică a zonei, suita impresionează din toate punctele de vedere: coregrafie, muzică (inclusiv „Hora lui Lică Sămădăul”), costumație. Interpretată de dansatori valoroși, suita este una dintre cele mai spectaculoase din România.

Pita de Pecica

Preparată după o rețetă tradițională, a cărei origini se pierd în istorie, pita de Pecica este brandul culinar al județului Arad. Coaptă pe vatră și păstrată 7 zile într-o cameră răcoroasă, își păstrează proprietățile nealterate. O legendă urbană spune că a fost pâinea preferată a lui Nicolae Ceaușescu, care era aprovizionat săptămânal cu un avion special.

Salamul de Nădlac

Județul Arad este la confluența diverselor culturi culinare specifice zonei de frontieră. Salamul de Nădlac, specific bucătăriei slovace, este produs doar din carne de porc la care se adaugă sare, piper, chimen, boia roșie de Nădlac și usturoi. A fost premiat internațional și este una dintre mâncările culinare ale județului Arad.

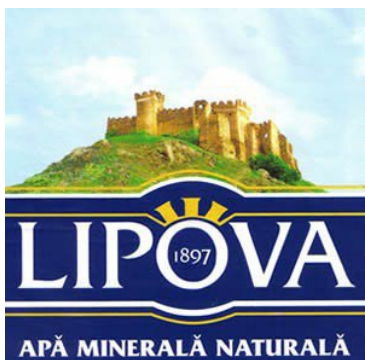
Mnerea de Aldești

Este un magiun de prune fiert după o rețetă tradițională, unică, realizat la clacă între săteni. Este preparat în satul Aldești din țara Zărandului. Se prepară doar din prune, în cazane din cupru unse cu slănină sau untură. Mnerea nu are nevoie de conservanți și nu conține zahăr adăugat. În mod tradițional se păstrează în vase de lut.

Borvizul de la Lipova

Medaliată în anul 1928 de Curtea Regală a României, apa minerală de la Lipova are la originile sale (anii 1500) o legendă locală. Casa Regală a consumat doar această apă, socotită primul energizant natural din România. Se spune că un grup de ciobani care se odihnea sub umbra unui copac bătrân de lângă Lipova a auzit susurul unei ape. Când au băut din ea li s-a părut acră, fapt pentru care a și purtat mult timp denumirea de apă acră. Chimisții au susținut mai târziu că explicația acestui fenomen constă în conținutul natural de bioxid de carbon.

Plimezul ineuan

Dulceața tradițională de prune de la Ineu are o rețetă veche de câteva secole. Odinioară se săpa o groapă de un metru și jumătate adâncime unde se instala cazanul de alamă în care se fierbea dulceața. O familie de tineri ineuani duce astăzi mai departe această tradiție folosind, ca în rețeta originală, doar prune bistrițe proaspete, fără zahăr adăugat. Se spune că are efecte benefice asupra oaselor, dinților, a sistemului imunitar, și previne diabetul.

Siropul de fructe de la Gurahonț

În comuna Gurahonț continuă fabricarea siropurilor de fructe de pădure, începută aici inițial în gospodăriile oamenilor care au profitat de bogăția pădurilor din jur. În anul 1991 statul român înființa aici S.C. Laurul S.A., care a devenit unul dintre cei mai apreciați producători autohtoni de siropuri de fructe. Siropurile sale ajung la un conținut de fructe de 14%.

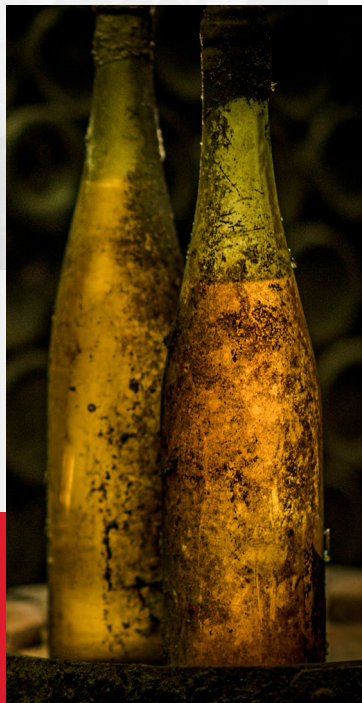
Mustoasa de Măderat

Este un soi autohton arădean de viță de vie care se cultivă în podgoriile Miniș-Măderat, din județul Arad. Vinul galben-verzui are un conținut de alcool de 9,5-11%. Are o aciditate ridicată și lasă o senzație de proaspăt, răcoros, comparat de specialiști „cu aerul curat al unei dimineți de toamnă românească”. Soiul este cultivat în Crișana și Transilvania.

Cadarca de Miniș

Soiul este cultivat din anul 1744 în podgoriile Miniș-Măderat, din județul Arad. Este numit „sânge de taur” și potrivit înțelepciunii populare locale „le place femeilor când îl beau bărbații”. Este un vin roșu aprins, cu o aromă distinctă de fruct proaspăt, care ajunge la maturitate după doi-trei ani. Cadarca de Miniș este premiată la unele dintre cele mai prestigioase concursuri europene.

Plăcinta întinsă de Turnu

În județul Arad există o tradiție a gătirii plăcintei întinse, dar cea din satul Turnu (orașul Pecica) a devenit celebră la nivel internațional. Caracterul ei tradițional este dat de faptul că aluatul este întins manual și rulat cu fața de masă. O tavă de plăcintă întinsă de Turnu se prepară în aproximativ 5 ore.

Părădăicile de Macea

Comuna Macea este cunoscută pentru faptul că aici sunt cultivate peste 40 de soiuri străine și indigene de roșii, numite în graiul local „părădăici”. Unele dintre roșiile măcene depășesc un kilogram. Sunt atât de populare încât localnicii le-au dedicat un festival special, care a devenit unul dintre cele mai atractive evenimente din vestul României, Festivalul Părădăicilor. La Macea se cultivă și roșia „Prințul Negru” cu proprietăți medicinale, despre care se spune că previne diabetul și infarctul miocardic.

Găluștele tăuțești

Numite „haluske” de către localnicii slovaci din Nădlac, găluștele sunt fierse în aburi sub capac. Ca dimensiune, acestea ajung la anvergura unui pumn de copil, sunt pufoase și se prepară cu lapte și unt. După fierbere sunt tăvălite prin mac, nucă sau scorțișoară și consumate ca desert. Sunt însă și astăzi familii la Nădlac care le consumă pe post de garnitură, lângă fripturi și tocănițe.

Borândăul de la Bata

Este o mâncare ce are ca ingredient de bază sângele proaspăt de la tăiatul porcului, specifică localității Bata, de pe malul bănățean al Mureșului. Se prepară cu jumătate de litru de sânge, sare grunjoasă, cotlet, pulpe, gușă și slănină de pe burtă tăiate cubulețe. Un alt ingredient important este făina de mălai care se adaugă la finalul compoziției. Borândăul se servește în mod tradițional cu pălincă de 52 de grade de pe valea Mureșului sau din comuna Aldești, unde localnicii au dezvoltat „rețete” speciale pentru țuca de prună.

Varza de Socodor

A dus faima agricultorilor din comuna Socodor în piețele din vestul României. Tehnologia cultivării verzei este transmisă din generație în generație. Semănarea se face de regulă la Buna Vestire, direct în patul rece. Varza de Socodor este preferata gospodinelor din vestul țării la prepararea delicioaselor sarmale. Secretul verzei murate de la Socodor constă în cantitatea de mărar adăugată la căpățânile de varză.

Ciorba acră de la Dorobanți

Este specifică bucătăriei maghiare din comuna Dorobanți. Se pregătește în mod tradițional din două feluri de carne, cu o bază de pui la care se adaugă carne de vită sau porc. Ciorba se acrește cu smântână sau oțet. Primăria de la Dorobanți organizează anual un concurs de gătit ciorbă acră.

Texte:

Andrei Ando

Mihaela Ozarchevici

Mulțumim colaboratorilor noștri:

Complexul Muzeal Arad

Biblioteca Județeană A.D. Xenopol

Universitatea „Aurel Vlaicu”

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”

Horia Truță

Puskel Péter

Ujj János

Doru Sinaci

Corneliu Pădureanu

Primarilor din județul Arad

Centrului Municipal de Cultură Arad

Centrului Cultural Județean Arad

Corectură:

Andreea Oțoiu

Teofil Grădinaru

